

และเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบันอย่างไร มีความสามารถในการตีความและอธิบายนัยสำคัญของ เหตุการณ์ ปัญหา และแบบแผนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เชิงประวัติศาสตร์ของประเทศและสังคมอื่น จากอดีตมาทำความเข้าใจปัจจุบัน และที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมศึกษา ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ที่มุ่งให้ความเข้าใจในเรื่องมิติสัมพันธ์ ทางภูมิศาสตร์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ปรากฏ อยู่ในโลก ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้และประสบการณ์ ในการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงมิติสัมพันธ์ ทั้งในส่วนของประเทศไทย กับโลกที่เราอาศัยอยู่ มีความสามารถที่จะอธิบายลักษณะตำแหน่งแหล่งที่ แบบแผนและกระบวนการ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลต่อสังคม คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติและผลกระทบที่มีต่อโลก

องค์ความรู้ทั้ง 5 สาระนี้ จะต้องจัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ครบทุกสาระในทุกปีตลอด 12 ปี ของ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ควรเป็นดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

เรื่องราวของตัวผู้เรียน ครอบครัว โรงเรียนเพื่อนบ้าน และชุมชนที่อยู่อาศัย เชื่อมโยงกับ สังคมอื่นทั้งในประเทศไทยและในโลก

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

เรื่องราวของจังหวัด และภาค ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ในประเทศไทย และภูมิภาคใกล้เคียงในโลก

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

เรื่องราวของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกตะวันออก และโลกตะวันตก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์โลก ภูมิศาสตร์ประเทศไทย ภูมิศาสตร์โลก การเมือง การปกครองของไทย เศรษฐกิจประเทศไทย ศาสนา และจริยธรรม โดยเชื่อมโยงกับความรู้และ ประสบการณ์ในสังคมโลก

อย่างไรก็ตาม การจัดสาระการเรียนรู้แกนร่วมทั้ง 4 ช่วงชั้นนี้ สามารถยืดหยุ่นได้ใน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

มาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

สาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมของศาสนามาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาใน พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาดน บำเพ็ญ ประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองที่ดี ตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรม ไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 : เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่นศรัทธา และ ชำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 : เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 : เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบ เศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจความหมายและความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้ และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 : เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและมีจิตสำนึก อนุรักษ์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กรมวิชาการ, 2544, หน้า 16-18)

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น คือ ความคาดหวังในตัวผู้เรียนว่าผู้เรียนควรมีความรู้และสามารถทำอะไรได้ตามมาตรฐาน เมื่อเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การที่ไม่ระบุ มาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี เพื่อให้สถานศึกษามีอิสระในการกำหนดและลำดับสิ่งที่จะเรียนสามารถยืดหยุ่นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ช่วงชั้นให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและผู้เรียนเอง

กรมวิชาการ(2544, หน้า 26-69) ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และสาระการเรียนรู้แกนกลางของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีดังนี้

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ตารางที่ 1 มาตรฐานการเรียนรู้ ๓.๒.๑ ข้อ 3 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป. 3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
3. รู้และปฏิบัติตนตาม บรรทัดฐานและวัฒนธรรมใน ครอบครัวตลอดจนเอกลักษณ์ ที่สำคัญของชาติ รวมทั้งเคารพ ในความคิดความเชื่อและการ ปฏิบัติตนของบุคคลอื่นที่ แตกต่างกันไปโดยปราศจาก อคติ	- เข้าใจและปฏิบัติตนตาม บรรทัดฐาน และวัฒนธรรม เอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติใน ระดับตำบล	- บรรทัดฐาน และวัฒนธรรม เอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติใน ระดับตำบล

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ๓.๒.๑ : เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของ
ระบบเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ตารางที่ 2 มาตรฐานการเรียนรู้ ๓.๒.๑ ข้อ 1 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป. 3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. รู้และเข้าใจการทำงานที่ ก่อให้เกิดรายได้ทั้งการผลิต และการบริการ	- รู้และเข้าใจการทำงานที่ ก่อให้เกิดรายได้ทั้งด้านการ ผลิตและการบริการของตนเอง ครอบครัว และ โรงเรียน	- การทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ ทั้งด้านการผลิตและการบริการ ตนเอง ครอบครัว และ โรงเรียน

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ๓.๒.๑ : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์
ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 3 มาตรฐานการเรียนรู้ ส 4.1 ข้อ 2 และ 3 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป.3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
2. เข้าใจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ตนเอง ครอบครัวและชุมชน	- รู้และเข้าใจลักษณะข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง - สามารถรวบรวมข้อมูลที่ เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง	- แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ชุมชนของตน - ความสำคัญและลักษณะ ข้อมูล แต่ละประเภทที่ เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง - วิธีการรวบรวมและจัดระบบ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลของ ชุมชนตนเอง - การตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูล
3. เข้าใจประวัติความเป็นมา ของตนเอง ครอบครัว และ ชุมชน บนพื้นฐานของการใช้ ข้อมูลอย่างเป็นระบบ	- รู้เข้าใจ และนำเสนอประวัติ ความเป็นมาของชุมชนของ ตนเองบนพื้นฐานของการใช้ ข้อมูลอย่างเป็นระบบ	- ประวัติความเป็นมาของ ชุมชนของตนเอง

มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่
ความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ
วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 4 มาตรฐานการเรียนรู้ ๔.4.2 ข้อ 1, 2 และ 3 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป.3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. เข้าใจปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ที่มีผลต่อการพัฒนาการ การตั้ง ถิ่นฐานและการดำรงชีวิตของ ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น	- เข้าใจและสามารถสรุป ลักษณะการดำเนินชีวิตของ ชุมชนในอดีต และปัจจุบัน เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ในด้านต่าง ๆ - เข้าใจปัจจัยที่มีผลต่อ พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและ การดำรงชีวิตของชุมชนตนเอง - มีความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง	- ลักษณะการดำเนินชีวิตของ ชุมชนในอดีตและปัจจุบัน - ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการการ ตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิต ของชุมชนตนเอง - เหตุการณ์สำคัญในชุมชนที่มี ผลต่อการเปลี่ยนแปลง ที่เป็น พัฒนาการหรือเป็นความ ภาคภูมิใจ
2. เข้าใจปัจจัยที่มีผลต่อการ สร้างสรรค์ วัฒนธรรมที่มีผล ต่อการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน	- สามารถบอกวัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตใน ชุมชนของตน - รู้เข้าใจปัจจัยที่มีผลต่อการ สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีผลต่อ การดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน	- วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการ ดำเนินชีวิตในชุมชน - ปัจจัยที่มีผลต่อการ สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีผลต่อ การดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน
3. รู้จักผลงานที่เกิดจากการ สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย	- สามารถบอกและเห็นคุณค่า ของผลงานที่เกิดจากการ สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตใน ชุมชน	- ประวัติด้านทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของ บุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของคนไทย

มาตรฐาน ๔.4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความ
ภาคภูมิใจและดำรงความเป็นไทย

ตารางที่ 5 มาตรฐานการเรียนรู้ ส 4.3 ข้อ 1 และ 2 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป. 3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. รู้จักเข้าใจความเป็นมาของ ท้องถิ่นของตนที่สัมพันธ์กับ ความเป็นมาของชาติไทย	- เข้าใจความเป็นมาและ เหตุการณ์สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ชาติไทยใน ชุมชน ของตน - รู้จักและเข้าใจประวัติและ ผลงานของบุคคลสำคัญของ ชาติที่มีผลต่อการพัฒนาของ ชาติไทย	- ความเป็นมาของชุมชนตนเอง ที่สัมพันธ์กับความเป็นมาของ ชาติไทย - เรื่องราวของวัตถุและสถานที่ ในท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับความ เป็นมาของประเทศ - เหตุการณ์สำคัญในชุมชนของ ตนเองที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ชาติ - ประวัติและผลงานของบุคคล สำคัญของชาติไทยโดยสังเขป
2. รู้จักเข้าใจผลงานที่เกิดจาก ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการดำเนินชีวิต	- รู้จักและเข้าใจผลงานที่เกิด จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นของ คนทั้งอดีตและปัจจุบัน	- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสาน มาจากอดีต เช่น ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษาถิ่น

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักความสัมพันธ์ของ
สรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือ
ทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้ และการจัดการอย่างมี
ประสิทธิภาพ

ตารางที่ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ ส 5.1 ข้อ 1 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

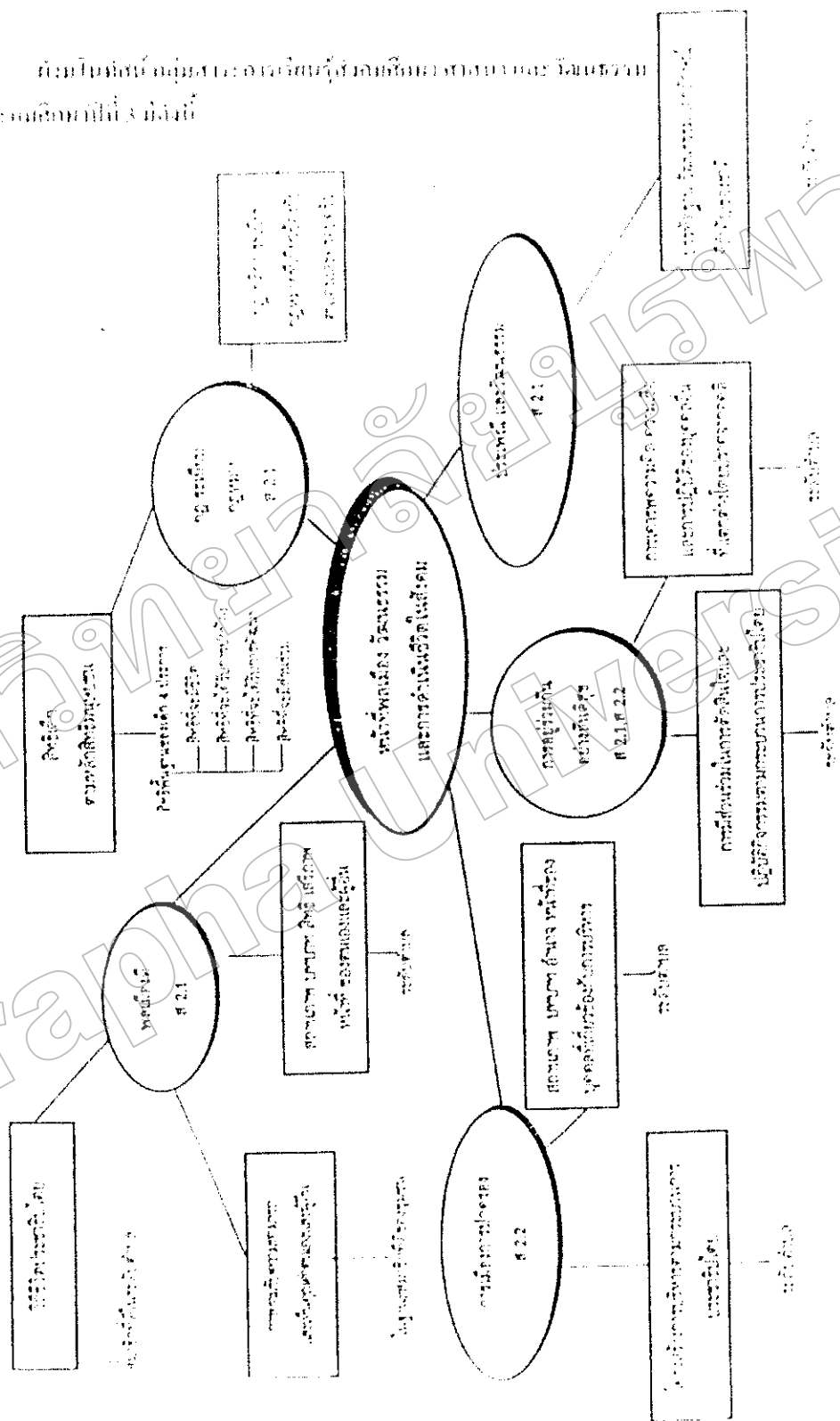
มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป. 3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. รู้ลักษณะทางกายภาพ หน้าที่ และองค์ประกอบเชิง ภูมิศาสตร์และสรรพสิ่ง เข้าใจ ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ ใกล้ตัว	- รู้จักลักษณะทางกายภาพ หน้าที่ และองค์ประกอบเชิง ภูมิศาสตร์และสรรพสิ่งของ ชุมชน	- ลักษณะทางกายภาพ หน้าที่ และองค์ประกอบเชิง ภูมิศาสตร์และสรรพสิ่งของ ชุมชน

มาตรฐาน ส 5.2 : เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรมและมีจิตสำนึก อนุรักษ์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

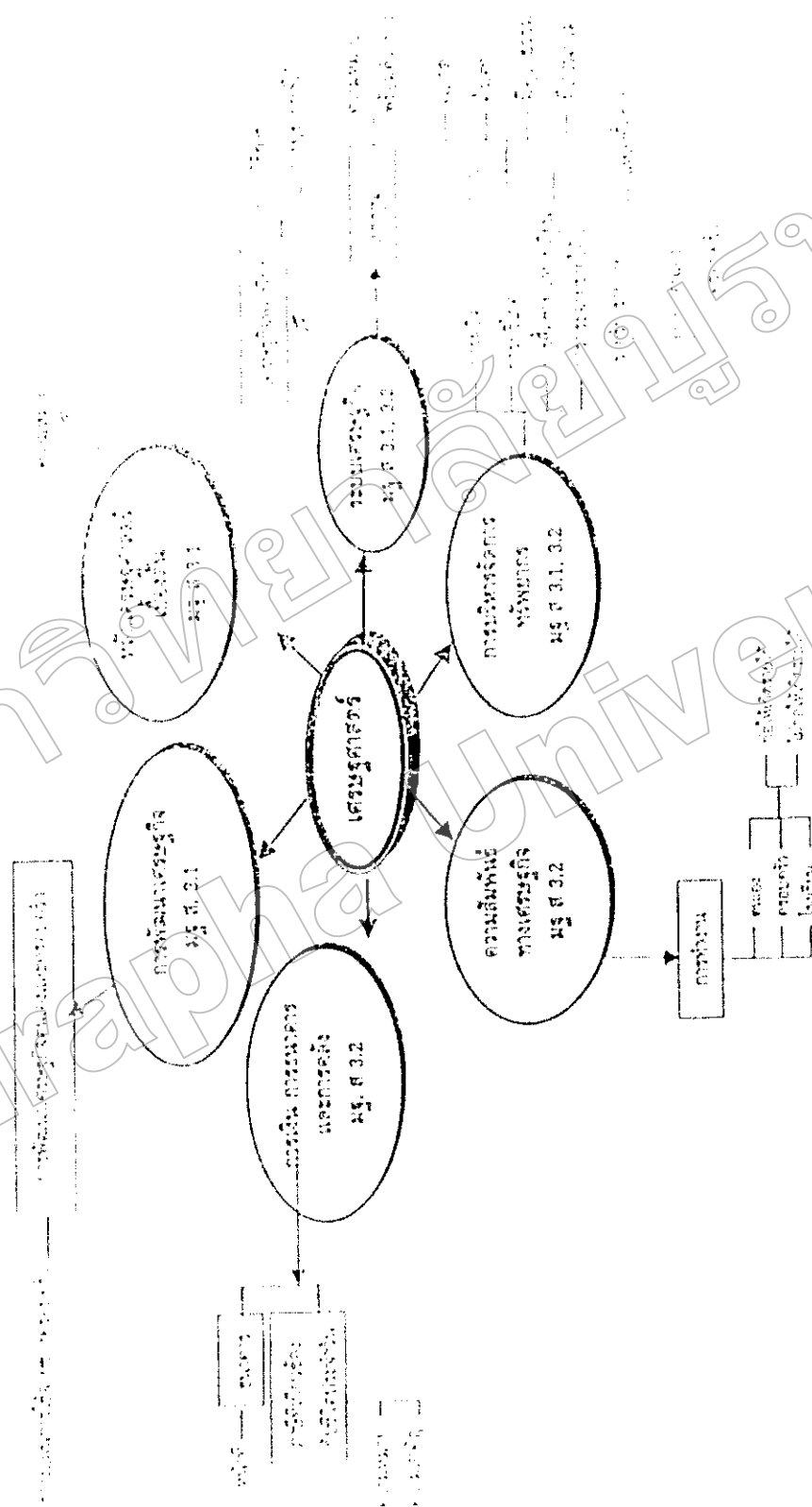
ตารางที่ 7 มาตรฐานการเรียนรู้ ส 5.2 ข้อ 1 สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ช่วงชั้น ป.1-3	ชั้น ป. 3	
	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. รู้จักสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติในชุมชน เข้าใจการ พึ่งพาอาศัยกันและกัน การใช้ ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติของคนใน ชุมชน รักและรู้คุณค่าของ ธรรมชาติ	- รู้จักสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในชุมชน - เข้าใจการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกันของสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติในชุมชน - ใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน - รักและรู้คุณค่าของธรรมชาติ ต่อการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน	- สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ พบเห็นในชุมชน - การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในชุมชน - การใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน - คุณค่าของธรรมชาติของคน ในชุมชน

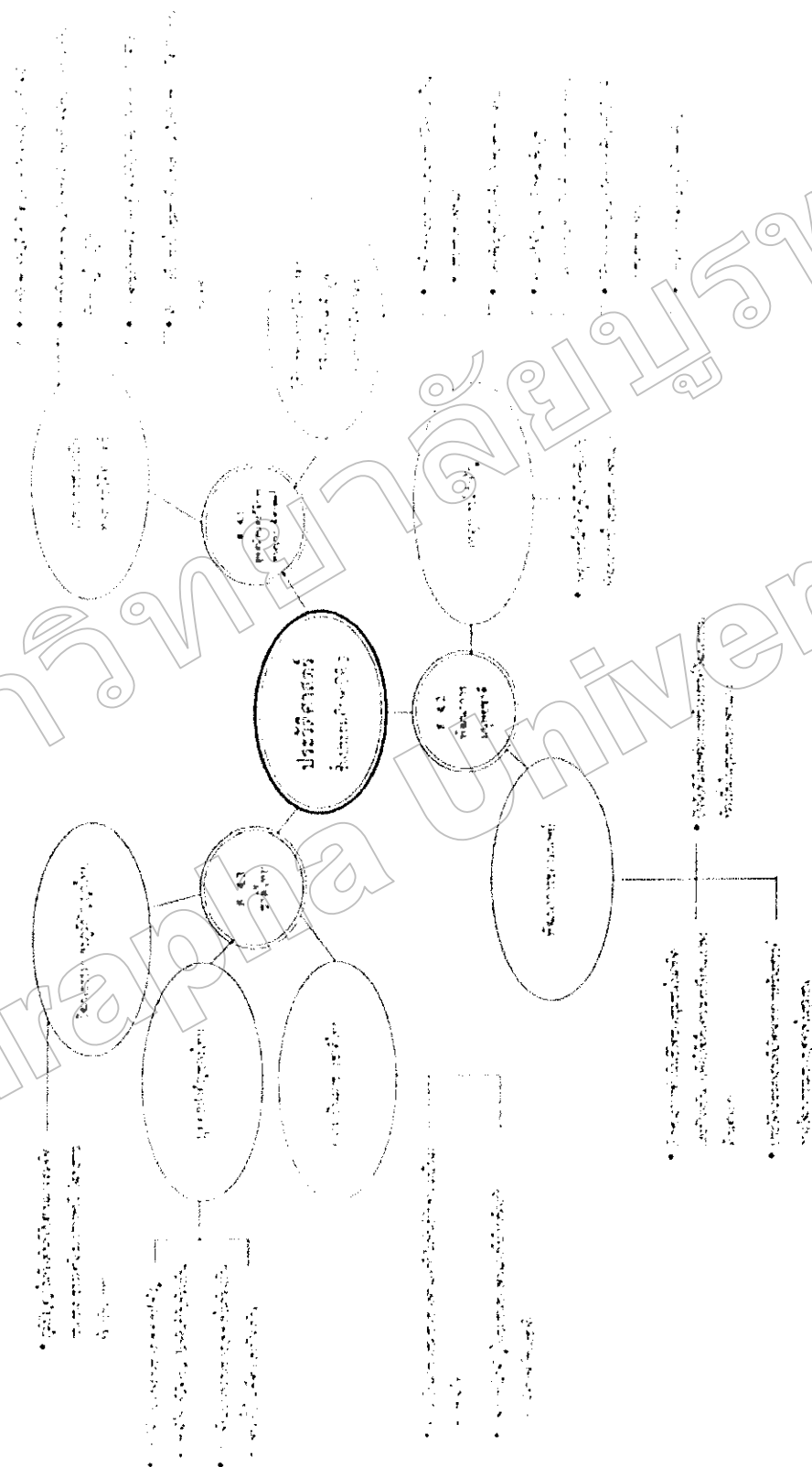
กรอบนโยบายที่กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ใช้วางแผนการเรียนการสอนและ วิจัยร่วมกัน
 ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน

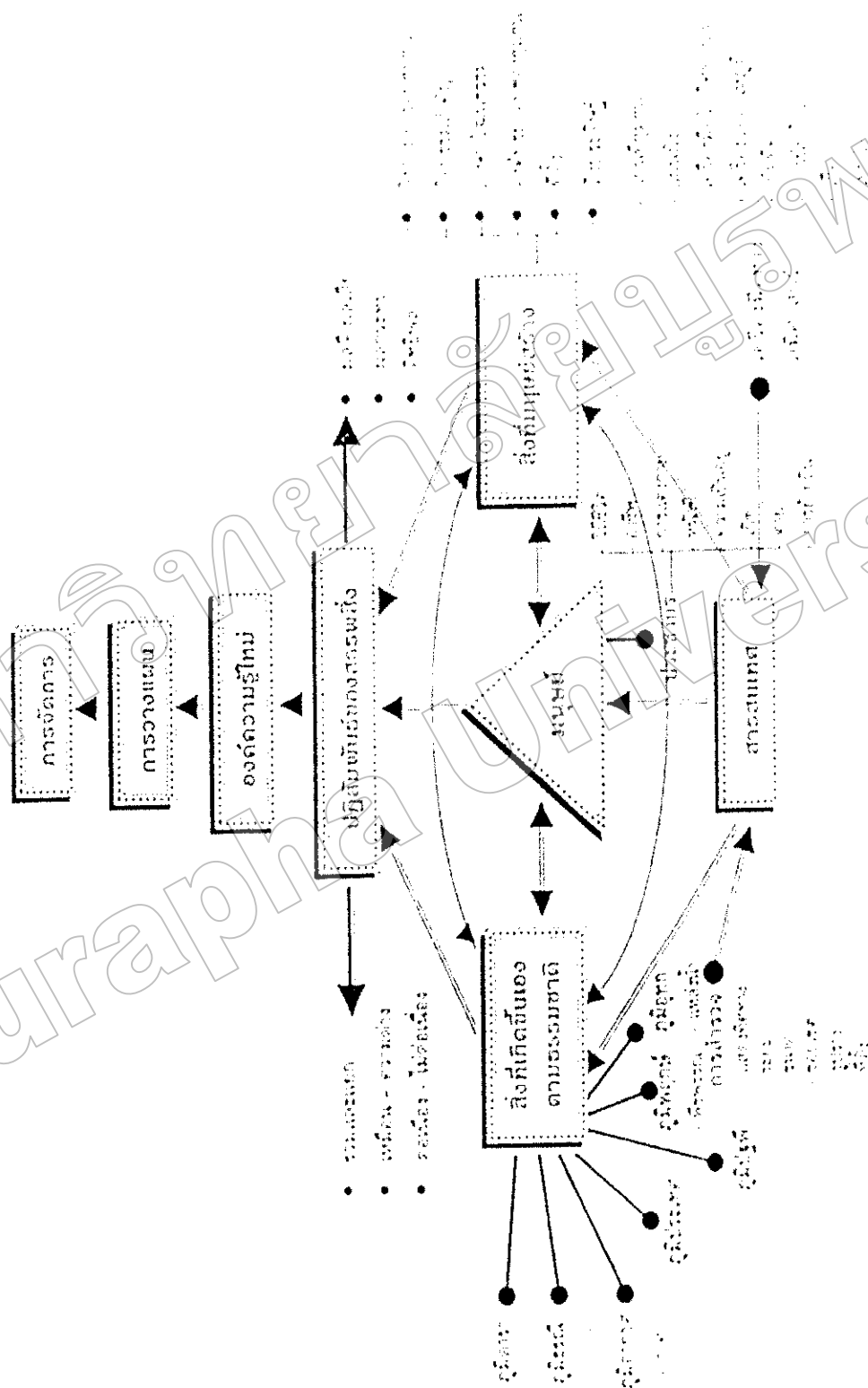
ภาพที่ 5 แผนผังที่สาระที่ 2 หน้าพัฒนาเมือง วิถีชุมชน และการดำเนินชีวิตในสังคม

ภาพที่ 6 ผังมโนทัศน์สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

ภาพที่ 7 ผังโมโนทัศน์สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

ภาพที่ 8 ฟังมโนทัศน์สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนตลอด 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา ในสาขาสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย 5 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของ ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ในวิถีประชาธิปไตยภายใต้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการที่จะบรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนี้จำเป็นต้อง อาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านทักษะและกระบวนการ 3) ด้าน คุณธรรม จริยธรรม เจตคติ และค่านิยม 4) ด้านการจัดการและการปฏิบัติ แต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะ ศึกษาองค์ประกอบในส่วนที่สัมพันธ์กับหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องอำเภอพระประแดง ในกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพียง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะและกระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม เจตคติและค่านิยม

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

อารมณ เพชรจีน (2527, หน้า 46-47) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน การฝึกฝนหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ แต่คนส่วนมากเข้าใจว่า ผลสัมฤทธิ์เกิดจากการเรียนการสอนภายในโรงเรียน และมองในแง่ความรู้ความสามารถทางสมองเท่านั้น ความจริงแล้วความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมต่าง ๆ ก็เป็นผลจากการฝึกสอน ซึ่งก็นับเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย แต่ว่าการสร้างแบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สร้างวัดเฉพาะด้านความรู้ ความคิด ทั้งนี้ก็เพราะด้านนี้มีเนื้อหาวิชาระบุไว้ เป็นเรื่อง ๆ เป็นรายวิชา หรือกลุ่มวิชาอย่างชัดเจน ส่วนด้านความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมนั้น ไม่มี เนื้อหาวิชาที่จะใช้สอนให้เกิดโดยตรง การสร้างแบบทดสอบวัดคุณลักษณะ ด้านนี้จึงถูกมองข้ามไป อย่างไรก็ดีตาม เป้าหมายของหลักสูตรทุกแทบทุกหลักสูตร ก็ได้เน้นความสำคัญด้านคุณธรรม อย่างมาก เป็นผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรหันมาสร้าง เครื่องมือวัดด้านความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมกันมากขึ้น

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 29-32) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะรวมถึงความรู้ ความสามารถของบุคคล อันเป็นผลมาจากการเรียน

การสอน หรือ คือ มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

ไพศาล หวังพานิช (2531, หน้า 137) ได้เสนอว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถและคุณลักษณะของบุคคลที่เกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์ที่เกิดจากการฝึกอบรม หรือจากการสอน การวัดผลสัมฤทธิ์ จึงเป็นการตรวจสอบความสามารถความสัมฤทธิ์ผลของบุคคลว่าเรียนรู้แล้วเท่าไร

จากความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ และลักษณะที่ได้รับและพัฒนาจากการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความรู้ ความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรม และทักษะกระบวนการ

จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่ง พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 29-32) กล่าวว่า เป็นการตรวจสอบความสามารถของสมรรถภาพทางสมองของบุคคลว่า เรียนแล้วรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถด้านใด มากน้อยเท่าใด เช่น พฤติกรรมด้านความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่ามากน้อยอยู่ในระดับใด นั่นคือการวัดผลสัมฤทธิ์เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นการวัด 2 องค์ประกอบ ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะของวิชาที่เรียน คือ

1. การวัดด้านการปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบความรู้ความสามารถทางการปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงให้เห็นเป็นผลงานปรากฏออกมาให้ทำการสังเกตและวัดได้ เช่น วิชาศิลปศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น การวัดแบบนี้จึงต้องใช้การวัด โดยใช้ “ข้อสอบภาคปฏิบัติ” ซึ่งเป็นการประเมินผลจะพิจารณาที่วิธีปฏิบัติ และผลงานที่ปฏิบัติ

2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน มีวิธีการสอบวัดได้ 2 ลักษณะ คือ

- 2.1 การสอบแบบปากเปล่า (oral test) การสอบแบบนี้ มักกระทำเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นการสอบที่ต้องการดูแลเฉพาะอย่าง เช่น การสอบอ่านฟังเสียง การสอบสัมภาษณ์ ซึ่งต้องการดูการใช้ถ้อยคำในการตอบคำถาม รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและบุคลิกภาพต่าง ๆ เช่น การสอบปริญญานิพนธ์ ซึ่งต้องการวัดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำ ตลอดจนแง่มุมต่าง ๆ การสอบปากเปล่าสามารถสอบวัดได้ละเอียดลึกซึ้งและคำถามก็สามารถเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ตามต้องการ

2.2 การสอบแบบให้เขียนความ (paper-pencil test or written test) เป็นการสอบวัดที่ให้ผู้สอบเขียนเป็นตัวหนังสือตอบ ซึ่งมีรูปแบบการตอบอยู่ 2 แบบ คือ

2.2.1 แบบไม่จำกัดคำตอบ (free response type) ซึ่งได้แก่ การสอบวัดที่ใช้ข้อสอบแบบอัตนัย หรือความเรียง (essay test) นั่นเอง

2.2.2 แบบจำกัดคำถาม (fixed response type) ซึ่งเป็นการสอบที่กำหนดขอบเขตของคำถามที่จะให้ตอบ หรือกำหนดคำตอบมาให้เลือก ซึ่งมีรูปแบบของคำถามคำตอบอยู่ 4 รูปแบบ คือ

2.2.2.1 แบบเลือกทางใดทางหนึ่ง (alternative)

2.2.2.2 แบบจับคู่ (matching)

2.2.2.3 แบบเติมคำ (completion)

2.2.2.4 แบบเลือกตอบ (multiple choice)

การวัดผลสัมฤทธิ์ด้านเนื้อหา โดยการเขียนตอบนั้น เป็นที่นิยมใช้กันแพร่หลายในโรงเรียน ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการสอบวัด เรียก “วัดสอบผลสัมฤทธิ์” หรือ “แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์” (achievement test) นั่นเอง

จากข้อความดังกล่าว สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อเป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียน ด้านพุทธิพิสัย โดยสามารถวัดได้ 2 แบบ คือ การวัดด้านการปฏิบัติ และการวัดด้านเนื้อหา

เครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเชียร เกตุสิงห์ (2524, หน้า 15-16) กล่าวว่า เครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นแล้วได้นำไปใช้ทดสอบ และวิเคราะห์ผลการสอบตามวิธีการทางสถิติหลายครั้งหลายหน เพื่อปรับปรุงให้มีคุณภาพดี และเป็นแบบทดสอบที่มาตรฐานสำหรับใช้กับเด็กทั่ว ๆ ไป มีการหาเกณฑ์ปรกติเพื่อใช้เป็นหลักในการเปรียบเทียบ แบบทดสอบมาตรฐานนี้เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดและประเมินค่าการเรียนการสอน รวมทั้งใช้เป็นหลักเปรียบเทียบผลการเรียนของเด็กแต่ละแห่งหรือใช้เป็นมาตรฐานสำหรับแต่ละภาค แต่ละกลุ่มหรือแต่ละวัยก็ได้ ข้อสอบชนิดนี้กว่าจะได้เป็นข้อสอบมาตรฐาน ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมาก ดังนั้นการสร้างแบบทดสอบมาตรฐานจึงมักจะเป็นงานของสถาบันใหญ่ ๆ หรือเป็นงานระดับชาติ คำว่า “มาตรฐาน” ในที่นี้หมายถึงมาตรฐานในสองประเด็นต่อไปนี้ คือ

1.1 มาตรฐานในการดำเนินการสอบ

1.2 มาตรฐานในการแปลคะแนน

2. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (teacher-made test) เป็นข้อสอบที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปในโรงเรียน ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ของนักเรียนที่ได้เรียนในห้องเรียนว่า นักเรียนมีความรู้แค่ไหน บกพร่องด้านใดบ้าง สอบเสร็จแล้วก็ทิ้งไป จะสอบใหม่ก็สร้างขึ้นใหม่ หรือเอาของเก่ามาเปลี่ยนแปลงใหม่โดยไม่มีวิธีการอะไรที่เป็นหลักในการปรับปรุงแต่ประการใด ข้อสอบแบบนี้มีข้อเสียตรงที่ครูส่วนมากไม่ค่อยสนใจว่าข้อสอบที่ออกใช้ไปแล้วนั้นดี-เลว ประการใด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรียกว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แบบทดสอบมาตรฐาน และแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง โดยแต่ละประเภทมีหน้าที่การใช้งานที่แตกต่างกันไป

ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ อารมย์ เพชรจีน (2527, หน้า 58-59) ได้กล่าวถึงการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ การทดสอบแบบอิงกลุ่มหรือการวัดผลแบบอิงกลุ่ม (norm referenced measurement) กับ การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ หรือการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ (criterion referenced measurement) ซึ่งการทดสอบทั้ง 2 แบบนี้มีคุณลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่มหรือการวัดผลแบบอิงกลุ่ม (norm referenced measurement) เป็นการทดสอบหรือการสอบวัดที่เกิดจากแนวความเชื่อในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ว่าความสามารถของบุคคลใด ๆ ในเรื่องใดนั้นไม่เท่ากัน บางคนมีความสามารถเด่น บางคนมีความสามารถด้อย และส่วนใหญ่จะมีความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง การกระจายของความสามารถของบุคคล ถ้านำมาเขียนกราฟจะมีลักษณะคล้าย ๆ โค้งรูปประฆังหรือที่เรียกว่า โค้งปกติ (normal curve) ดังนั้น การทดสอบแบบนี้จึงยึดคนส่วนใหญ่เป็นหลักในการเปรียบเทียบ โดยพิจารณาคะแนนผลการสอบของบุคคลเทียบกับคนอื่น ๆ ในกลุ่ม คะแนนจะมีความหมายก็ต่อเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับคะแนนของบุคคลอื่นที่สอบด้วยข้อสอบฉบับเดียวกัน จุดมุ่งหมายของการทดสอบแบบนี้ก็เพื่อจะกระจายบุคคลทั้งกลุ่มไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล นั่นก็คือ คนที่มีความสามารถสูงจะได้คะแนนสูง คนที่มีความสามารถด้อยกว่าก็จะได้คะแนนลดหลั่นลงมาถึงคะแนนต่ำสุด

2. การทดสอบแบบอิงเกณฑ์หรือการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ (criterion referenced measurement) ยึดความเชื่อในเรื่องการเรียนเพื่อรอบรู้ กล่าวคือ ยึดหลักการว่าในเรื่องการเรียนการสอนนั้นจะต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดประสบความสำเร็จในการเรียน แม้ว่าผู้เรียนจะมีลักษณะแตกต่างกันก็ตาม แต่ทุกคนควรได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาไปถึงขีดความสามารถสูงสุดของตน โดยอาจใช้เวลาแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ดังนั้นการทดสอบแบบอิงเกณฑ์จึงกำหนดเกณฑ์ขึ้นแล้วนำผลการสอบวัดของแต่ละบุคคลไปเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ไม่ได้มี

การนำผลไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม ความสำคัญของการทดสอบแบบนี้จึงอยู่ที่การกำหนดเกณฑ์ไว้ในแต่ละรายวิชาตามจุดมุ่งหมายของการสอนแต่ละบท หรือแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ซึ่งอาจเป็นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมหรือกลุ่มพฤติกรรมก็ได้ จุดมุ่งหมายของแบบทดสอบนี้จึงเป็นการตรวจสอบว่าใครเรียนได้ถึงเกณฑ์ และใครยังเรียนไม่ได้ถึงเกณฑ์ ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขต่อไป เช่น อาจให้มีการเรียนซ่อมเสริม

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมด้านความรู้ และด้านความคิดหรือที่เรียกว่า พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย นั้นเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับสมรรถภาพสมองหรือสติปัญญา ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจำแนกเป็นพฤติกรรมได้ 6 ประเภท คือ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า ข้อสอบที่สามารถวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยได้เป็นอย่างดี คือ ข้อสอบปรนัย แบบเลือกตอบ ซึ่ง พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 166-219) ได้กล่าวถึง แนวทางการเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมแต่ละประเภทไว้ดังนี้

1. การเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านความรู้-ความจำ คือการวัดความสามารถในการระลึกเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการเรียนการสอนโดยตรงและจากการอ่านหนังสือและตำราต่าง ๆ คำถามที่ใช้วัดพฤติกรรมด้านความรู้ความจำ มีอยู่ 3 ชนิด คือ

- 1.1 ถามความรู้ในเนื้อเรื่อง
- 1.2 ถามความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการ
- 1.3 ถามความรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอด

2. การเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านความเข้าใจ การที่นักเรียนหรือบุคคลใดมีพฤติกรรมความเข้าใจได้นั้น นักเรียนผู้นั้นหรือบุคคลนั้นจะต้องสามารถแสดงออก ซึ่งคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการ ต่อไปนี้

- 2.1 สามารถแปลความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้ เช่น แปลความหมาย ข้อความ หรือภาพใด ๆ ตามท้องเรื่องได้อย่างถูกต้อง
- 2.2 สามารถตีความหมายของเรื่องนั้นได้ คือ จับใจความสำคัญระหว่างชิ้นส่วนย่อย ๆ ของเรื่องนั้นจนสามารถนำมากล่าวเป็นอีกแบบหนึ่งหรืออีกนัยหนึ่งได้
- 2.3 สามารถขยายความหมายและนัยของเรื่องนั้นให้กว้างไกลไปจากสภาพข้อเท็จจริงเดิมได้ ซึ่งเป็นคำถามขั้นสูงสุดของความเข้าใจ เรียกว่า คำถามแบบขยายความ

3. การเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านการนำไปใช้ พฤติกรรมมีการนำไปใช้ เป็นความสามารถในการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาแปลกใหม่ที่ต่างไปจากที่เคยเรียน แต่ใช้หลักวิชาการรองรับร่วมกัน คำถามที่ใช้ในการวัดพฤติกรรมการนำไปใช้นี้มีอยู่ 5 แบบ คือ

3.1 ถามความสอดคล้องระหว่างหลักวิชากับการปฏิบัติ ได้แก่ การถามว่า การกระทำใดหรือการปฏิบัติใด หรือตัวอย่างจริงของการกระทำหรือการปฏิบัติใดที่สอดคล้องกับสูตร กฎ หรือหลักวิชาของเรื่องที่กำหนดให้

3.2 ถามขอบเขตของการใช้หลักวิชากับการปฏิบัติ เป็นการรับความรอบรู้ในการนำหลักวิชาการไปใช้ในกรณีต่าง ๆ และสภาพการณ์ต่าง ๆ ว่า ควรใช้ภายในขอบเขตเท่าใด คำถามแบบนี้เหมาะสมกับเรื่องราวที่มีกฎเกณฑ์จำกัดในการใช้ หรือใช้ได้ดีในบางลักษณะหรือบางกรณี

3.3 ถามให้อธิบายหลักวิชา เป็นการถามที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบายหลักวิชาว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ การกระทำต่าง ๆ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร หรือเกิดขึ้นจากสาเหตุอะไร

3.4 ถามให้แก้ปัญหามา เป็นการถามให้แก้ปัญหามาแปลกใหม่ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน โดยใช้หลักวิชาการที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

3.5 ถามเหตุผลของการปฏิบัติ เป็นการถามเพื่อให้ทราบว่ามันจะทำไมอย่างนั้น ๆ จะต้องทำกันอย่างไร และเพราะเหตุใด

4. การเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านการวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะส่วนประกอบของเรื่องราว เหตุการณ์ การกระทำ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อสกัดให้เห็นสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ คำถามที่ใช้วัดพฤติกรรมด้านการวิเคราะห์มีอยู่ 3 แบบ คือ

4.1 ถามการวิเคราะห์ความสำคัญ เป็นการถามที่ต้องการวัดความสามารถของผู้เรียนว่าสามารถแยกแยะส่วนประกอบของเรื่องราวออกมาให้เห็นว่า ส่วนใดสำคัญ

4.2 การถามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการถามที่ต้องการวัดความสามารถของผู้เรียน ในด้านการค้นหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ ของเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 เรื่อง ขึ้นไปว่าเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร

4.3 การวิเคราะห์หลักการ เป็นการวัดความสามารถผู้เรียนในการวิเคราะห์ ค้นหาสิ่งที่เป็นเค้าเงื่อน หลักการที่ยึดถือ โครงสร้างของเรื่องราว เหตุการณ์ คำพูด ความคิด และการปฏิบัติต่าง ๆ

5. การเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านการสังเคราะห์ เป็นความสามารถในการรวบรวมผสมผสาน ส่วนย่อย ๆ ของสิ่งต่าง ๆ เช่น สิ่งของ ข้อเท็จจริง รายละเอียด ความคิด เพื่อให้เป็นสิ่งที่ใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม คำถามที่ใช้ในการวัดความสามารถด้านการสังเคราะห์มีอยู่ 3 แบบ คือ

5.1 ถามการสังเคราะห์ข้อความ เป็นการวัดความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความรู้ ความคิด ประสมการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจสื่อออกมาในรูปการเขียนเป็นข้อความหรือการพูดหรือการเขียนภาพก็ได้

5.2 ถาถามการสังเคราะห์แผนงาน เป็นการวัดความสามารถในการสร้างแผนงาน การวางโครงการในการปฏิบัติงาน หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ว่าต้องเตรียมสิ่งใด มีขั้นตอน การปฏิบัติอย่างไร การเตรียมแก้ไขอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

5.3 ถาถามการสังเคราะห์ความสั้พันธ์ เป็นการวัดความสามารถในการเก็บรวบรวม รายละเอียดต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตรวจสอบหาข้อยุติ

6. การเขียนข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านการประเมินค่า เป็นความสามารถในการพิจารณา คัดสินหรือวินิจฉัยเรื่องราว เหตุการณ์ การกระทำ วิธีการ ความคิด อย่างถูกต้อง พร้อมด้วยเหตุผล คำถามที่ใช้วัดประเมินค่ามีอยู่ 2 แบบ คือ

6.1 คำถามการประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายใน เป็นคำถามที่ให้วินิจฉัยประเมิน สิ่งต่าง ๆ โดยใช้ข้อเท็จจริง หลักการ และทฤษฎีต่าง ๆ ภายในเรื่องราวนั้น ๆ ตามแต่ละวิชา แต่ละ สาขา เป็นเครื่องมือในการตัดสิน

6.2 คำถามประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก เป็นการถามโดยให้ผู้เรียนนำค่านิยม คุณธรรม หรือเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับนับถือ ปฏิบัติเป็นมาตรฐานมาวินิจฉัยเพื่อลงสรุป สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสมรรถภาพทางสมองของผู้เรียนในด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ว่าหลังจากการ เรียนแล้วผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตามจุดมุ่งหมายของวิชานั้น ๆ เพียงใด โดยการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องสอดคล้องกับ วัดอุปประสงค์เชิงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ ความคิด (cognitive domain) พฤติกรรมด้านนี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ทางด้านสติปัญญาและสมอง เช่น การจดจำข้อเท็จจริง ความเข้าใจ เป็นต้น
2. ด้านความรู้สึกร (affective domain) พฤติกรรมด้านนี้เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการในด้านความสนใจ คุณค่า ความซาบซึ้ง และทัศนคติต่าง ๆ ของนักเรียน
3. ด้านการปฏิบัติการ (psycho-motor domain) พฤติกรรมด้านนี้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติและการดำเนินการ

ทักษะและกระบวนการ

ความหมายของทักษะและกระบวนการ

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2538 อ้างถึงใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540, หน้า 168) สรุปความหมายของทักษะไว้ว่า หมายถึง ความชำนาญในศิลปวิทยาการใดวิทยาการหนึ่ง ซึ่งเคยฝึกหัดและมีประสบการณ์มา สามารถแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่คล่องแคล่วอย่างมีประสิทธิภาพ

วารี ธีระจิตร (2538 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2540, หน้า 168) สรุปความหมายของ ทักษะ ไว้ว่า ทักษะ หมายถึง ความชำนาญ ชำนาญ ความคล่องแคล่ว รวดเร็ว และถูกต้อง

วารินทร์ สายโอบเอื้อ และสุนีย์ ธีระดากร (2532 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2540, หน้า 168) ให้ความหมายไว้ว่า ทักษะเป็นลักษณะของพฤติกรรมเคลื่อนไหวที่ประสานสัมพันธ์ ต่อเนื่องเป็น ลูกโซ่ พฤติกรรมดังกล่าวเป็นไปอย่างรวดเร็ว แม่นยำ

จากความหมายดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ทักษะ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความคล่องแคล่ว ชำนาญ

วิชิต สุรัตน์เรืองชัย (2540, หน้า 106) ได้ให้ความหมายของกระบวนการ (process) ไว้ว่า หมายถึง การดำเนินงานใด ๆ ที่มีขั้นตอนต่อเนื่องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เพื่อบรรลุผลตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนด เช่น กระบวนการคิด หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนของสมองเพื่อรู้ กระจำแนกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือ กระบวนการสอน หมายถึง การดำเนินงานของครูอย่างเป็น ขั้นตอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ทักษะและกระบวนการ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานหรือทำกิจกรรม เกี่ยวกับการเรียนอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ให้เป็นผู้มีความสามารถ ตลอดจนมีทักษะกระบวนการพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ความสำคัญของการเรียนการสอนแบบเน้นทักษะและกระบวนการ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่เน้นทักษะและกระบวนการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา ปัจจุบัน ระบบการจัดการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยพยายามที่จะปลูกฝังกระบวนการให้แก่ นักเรียนให้คิดเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวนักเรียน ทั้งกระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติงาน กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการดำเนินชีวิตประจำวัน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการสอนวิธีการ มากกว่าที่จะสอนเนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาวิชาต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมากจนครูไม่สามารถ ตามทัน การสอนวิธีการหรือกระบวนการให้นักเรียนจึงเหมาะสมมาก

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นทักษะและกระบวนการ เป็นการนำกระบวนการต่าง ๆ ที่สำคัญ ไปปรับให้เป็นขั้นตอนการสอนสำหรับครูผู้สอนที่จะนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในเนื้อหาต่าง ๆ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะและกระบวนการ นอกจากจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่ เป็นเนื้อหาวิชาตามปกติเช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนทั่วไปแล้วยังจะได้รับการฝึกฝนให้ เคยชินกับการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่เรียกว่า กระบวนการด้วย เมื่อได้รับการฝึกบ่อย ๆ เข้า ก็จะติดตัวจนกลายเป็นลักษณะนิสัย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การจัดการเรียนรู้โดย

เน้นทักษะกระบวนการมีมากมายหลายวิธี แต่แต่ความมุ่งหมายและจุดมุ่งหมายของการสอนแต่ละครั้ง เช่น การจัดการเรียนรู้ต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น
2. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด
3. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ
4. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการฝึกปฏิบัติ
5. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
6. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการตัดสินใจ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการเรียน

1. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น การจัดการเรียนรู้แบบเน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น เป็นกระบวนการที่นักวิชาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้สังเคราะห์ขึ้นเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต เป็นการฝึกให้นักเรียนสามารถคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และปฏิบัติได้ มีประโยชน์ในด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว อาชีพ และสังคม และส่งเสริมการใช้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 31) ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น มีดังนี้

- 1.1 ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
- 1.2 คิดวิเคราะห์วิจารณ์
- 1.3 สร้างทางเลือกที่หลากหลาย
- 1.4 ประเมินและตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติ
- 1.5 กำหนดขั้นตอนปฏิบัติ
- 1.6 ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
- 1.7 ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ
- 1.8 ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
- 1.9 ประเมินผลรวมให้เกิดความพึงพอใจ

จากกระบวนการ 9 ขั้นนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นขั้นตอนของการดำเนินชีวิตหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ในการจัดการเรียนการสอนครูควรเน้นให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกกระบวนการนี้บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชินเป็นนิสัย สามารถใช้ได้ทันทีเมื่อประสบปัญหาเกิดขึ้น

2. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นทักษะกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด ความคิดรวบยอด หมายถึง ความคิดสรุปที่เป็นสาระสำคัญของส่วนย่อยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี นักเรียนที่มีความคิดรวบยอดในเรื่องราวต่าง ๆ ย่อม

สามารถพิจารณาจัดระบบและสรุปข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนการเกิดความคิดรวบยอด มีดังนี้

2.1 รับรู้ข้อมูล เป็นขั้นรับรู้ข้อมูลจากการสังเกต เพื่อให้ทราบว่าเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอะไร มีอะไรบ้าง มากน้อยเพียงไร

2.2 หาลักษณะร่วม เป็นการพิจารณาหาลักษณะร่วมของสิ่งต่าง ๆ ที่เหมือนกัน

2.3 ระบุนิยามความคิดรวบยอด เป็นการพยายามหาคำ หรือข้อความที่ใช้เรียกแทนลักษณะร่วมหรือกลุ่มนั้น ๆ

2.4 ตรวจสอบสร้างความมั่นใจ เป็นการตรวจสอบว่าความคิดรวบยอดที่กำหนดขึ้นนั้นถูกต้อง ครบคลุมลักษณะร่วมทั้งหมดจริงหรือไม่

3. การสอนแบบเน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ การวิจัยเชิงปฏิบัติเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้หรือแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหานั้นจนประสบผลสำเร็จ เป็นการวิจัยเพื่อหาแนวทางและนำแนวทางนั้นไปปฏิบัติ

การสอนแบบเน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ จึงเป็นการนำเองขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติมาปรับเป็นขั้นตอนการเรียนการสอน เพื่อฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติเพื่อแสวงหาความรู้ มีขั้นตอนดังนี้

3.1 เตรียมการสอน เป็นการเตรียมบทเรียน กำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาว่ามีความเหมาะสมที่จะใช้กับวิธีการสอนนี้เพียงใด ดำรงปัญหา ข้อมูล และเตรียมบทเรียน

3.2 ดำเนินการสอน ตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ ดังนี้

3.2.1 เลือกประเด็นปัญหา

3.2.2 นิยามปัญหา

3.2.3 พัฒนาวิสัยทัศน์

3.2.4 ลงมือปฏิบัติ

3.2.5 ตรวจสอบผลการเปลี่ยนแปลง

3.3 สรุปและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียนทั้งหมด

4. การสอนแบบเน้นกระบวนการฝึกปฏิบัติ กระบวนการฝึกปฏิบัติ หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติงานหรือดำเนินงานใด ๆ ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งควรฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจนชำนาญเกิดทักษะการปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้

4.1 ขั้นเตรียมการสอน เป็นขั้นตอนที่ครูเตรียมบทเรียนทั้งในด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหา รวมทั้งอุปกรณ์ประกอบการสอนต่าง ๆ ที่จำเป็น

4.2 ขั้นตอนการดำเนินการสอน เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้นักเรียนฝึกปฏิบัติด้วยตนเองตามกระบวนการทั้ง 5 ขั้น ดังนี้

4.2.1 สังเกต

4.2.2 ปฏิบัติตามแบบ

4.4.3 ขอมรับคำแนะนำ

4.4.4 ปฏิบัติโดยไม่มีแบบ

4.4.5 ปฏิบัติด้วยตนเองจนชำนาญ

4.3 สรุปและประเมินผล เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน และตรวจสอบว่าการเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดหรือไม่ เพียงใด

5. การสอนแบบเน้นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง ขั้นตอนการแสวงหาความรู้หรือแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน ควรที่จะปลูกฝังและฝึกฝนให้นักเรียนมีทักษะ โดยดำเนินการสอนตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์

5.1 เตรียมการสอน เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนเตรียมบทเรียนทั้งจุดมุ่งหมาย เนื้อหาและอุปกรณ์การเรียนการสอน

5.2 ดำเนินการสอน เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ 6 ขั้น ดังนี้

5.2.1 กำหนดปัญหา

5.2.2 ตั้งสมมติฐาน

5.2.3 เก็บรวบรวมข้อมูล

5.2.4 วิเคราะห์ข้อมูล

5.2.5 สรุปผล

5.5.6 การนำไปใช้

ในการจัดกิจกรรมทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ ครูผู้สอนอาจจัดกิจกรรมเป็นขั้นตอนให้นักเรียนปฏิบัติทีละขั้น หรืออาจจัดกิจกรรมมอบหมายงานให้นักเรียนดำเนินการด้วยตนเองทั้ง 6 ขั้นตอนต่อเนื่องกันไปก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนักเรียนมีความคุ้นเคยกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มากน้อยเพียงใด

5.3 สรุปและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน และตรวจสอบผลการจัดการเรียนการสอนว่าบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่

6. การสอนแบบเน้นกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจ เป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียนและของบุคคลทั่วไปในสังคม ดังนั้นนักเรียนจึงควรได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะ สามารถใช้กระบวนการตัดสินใจได้อย่างคล่องแคล่ว โดยใช้การสอนตามกระบวนการตัดสินใจของ ชิฟเวอร์ (Schiever, 1991, p. 49) โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้

6.1 ขั้นเตรียมการสอน

6.2 ดำเนินการสอนตามขั้นตอนการตัดสินใจดังนี้

6.2.1 นิยามปัญหา เป็นขั้นตอนการกำหนดปัญหาที่ต้องแก้ไข

6.2.2 ระบุทางเลือกในการแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนคิด อภิปราย และกำหนดวิธีการต่าง ๆ ที่คาดว่าจะสามารถแก้ปัญหานั้นให้ได้มากที่สุด

6.2.3 วิเคราะห์ทางเลือกเป็นขั้นตอนที่นักเรียนพิจารณาทำความเข้าใจกับวิธีการแก้ปัญหาแต่ละวิธีที่คิดไว้ในขั้นตอนที่สอง จนเข้าใจแนวทางการปฏิบัติของแต่ละวิธีเป็นอย่างดี

6.2.4 ให้ค่าน้ำหนักทางเลือก เป็นขั้นตอนที่นักเรียนร่วมกันพิจารณาให้ค่าน้ำหนักหรือคะแนนในแต่ละวิธีแก้ปัญหาคิดไว้

6.2.5 นำทางเลือกนั้นไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

6.3 สรุปและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนตรวจสอบผลการสอนว่าบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ นักเรียนมีทักษะในการตัดสินใจเพียงใด ได้สาระความรู้ของบทเรียนด้วยหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

การสอนแบบเน้นทักษะและกระบวนการ เป็นการนำเอากระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของนักเรียนและบุคคลทั่วไป เช่น ทักษะกระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการแก้ปัญหาไปประยุกต์กับกิจกรรมการจัดการสอน จนเป็นการสอนแบบเน้นทักษะกระบวนการต่าง ๆ ขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายสองประการ คือ ประการแรกเพื่อฝึกฝนให้นักเรียนเคยชินกับกระบวนการต่าง ๆ จนเป็นทักษะสามารถนำไปใช้ได้จริง และประการที่สองเพื่อให้ได้สาระความรู้จากบทเรียนตามหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ

ทักษะและกระบวนการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดเป้าหมาย/ความคาดหวังของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่สำคัญ คือให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ในวิถีประชาธิปไตยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การที่จะบรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความรู้
2. ทักษะและกระบวนการ
3. คุณธรรม จริยธรรม เจตคติและค่านิยม
4. การจัดการและการปฏิบัติ

โดยด้านทักษะและกระบวนการนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมต้องการเน้นให้ผู้เรียนเกิด ทักษะทางวิชาการ และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้รอบรู้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

1. ทักษะทางวิชาการ ได้แก่ ทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน และการคิด ซึ่งผู้เรียนต้องนำมาใช้ในการแสวงหาความรู้ จัดการกับความรู้ การนำความรู้ไปใช้ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่

1.1 การแสวงหาความรู้และการจัดการกับข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ทักษะด้านนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน ศึกษา สืบค้นข้อมูล ความรู้ ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าทางสังคมศาสตร์ การสืบสวนความรู้ รวมทั้งความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.2 การคิดและนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ทักษะด้านนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด การจัดระบบข้อมูล การตีความ วิเคราะห์ สรุป ประเมิน และการนำเสนอข้อมูล ความคิดเห็นต่าง ๆ โดยการสื่อสารออกมาในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการเขียน การพูดที่สื่อความหมายกับผู้อื่นบนพื้นฐานที่มี เหตุผล และหลักการ เพื่อจะใช้สนับสนุนและประกอบการพิจารณาตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลและสังคมได้อย่างฉลาดและมีประสิทธิภาพ

1.3 การสร้างองค์ความรู้ใหม่ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอดและหลักการได้ สามารถอธิบายความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ ศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ของบุคคลและสังคมที่เราดำรงชีวิตอยู่ และนำไปสู่การนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2. ทักษะทางสังคม ได้แก่ การร่วมมือและการมีส่วนร่วมในสังคม การดูแลรักษา การเอาใจใส่ให้บริการ การมีส่วนร่วมในสังคม ทักษะและกระบวนการกลุ่ม เช่นความสามารถในการเป็นผู้นำผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ เห็นคุณค่า เคารพตนเองและผู้อื่น ยอมรับใน

ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของตนเองและของผู้อื่น เคารพในทรัพย์สินและสิทธิของผู้อื่น เคารพในกฎ กติกาของกฎหมายและเคารพในความเป็นมนุษย์ชาติ และสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย

ทักษะและกระบวนการเหล่านี้ ถือเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรและการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ต้องบูรณาการเข้าไปในองค์ความรู้ต่าง ๆ และต้องเป็นจุดเน้นในการเรียนทุกชั้นปี ทุกรายวิชาตลอดหลักสูตร ซึ่งจะสอนแยกต่างหากจากการศึกษาความรู้ต่าง ๆ ไม่ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ทักษะและกระบวนการ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานหรือทำกิจกรรม เกี่ยวกับการเรียนอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ให้เป็นผู้มีความสามารถ ตลอดจนมีทักษะกระบวนการพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

โดยงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับทักษะและกระบวนการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ระเบียบวินัยในการทำงาน 2) ความรับผิดชอบ 3) การทำงานร่วมกับผู้อื่น 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน 5) การนำเสนอข้อมูล และ 6) การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมท้องถิ่น

เจตคติและการวัดเจตคติ

เจตคติ หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 235) ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า attitude นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของคำว่า เจตคติ ไว้ดังนี้

แอลพอร์ต (Allport, 1935, p. 8) เชื่อว่า เจตคติคือสภาวะความพร้อมทางด้านจิตใจซึ่งเกิดจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงที่จะกำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งของหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, หน้า 3) กล่าวถึงเจตคติไว้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึก นึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และพร้อมที่จะสนองตอบต่อสิ่งนั้น ทั้งทางบวกและทางลบ อันเนื่องมาจากประสบการณ์การเรียนรู้

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (2537, หน้า 246) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติ คือ ศักยภาพภายในของบุคคลที่มีแนวโน้มแสดงออกทางพฤติกรรมสนองตอบสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งเร้า ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งคน วัตถุสิ่งของ หรือความคิดอาจเป็นไปในทิศทาง ทางบวก ทิศทางลบ หรือเป็นกลาง ถ้าบุคคลใดมีเจตคติในทางบวกต่อสิ่งใด ก็จะมีพฤติกรรมที่จะเผชิญกับสิ่งนั้น ถ้ามีเจตคติในทางลบก็จะหลีกเลี่ยงซึ่งเจตคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้และเป็นการแสดงออกของค่านิยม และความเชื่อของบุคคล

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2539, หน้า 63) กล่าวว่าเจตคติ คือ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เช่น ความรู้สึกนึกคิดของคนหนึ่งมองเห็นก้อนเมฆลอยอยู่บนท้องฟ้า บางคนเมื่อมองขึ้นไปก็อาจจะรู้สึกว่าก้อนเมฆที่เกาะกลุ่มกันอยู่มีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ นามอง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นและการกระทำของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งและพร้อมที่จะสนองตอบสิ่งนั้น ทั้งในทางบวกและทางลบ อันเนื่องมาจากประสบการณ์การเรียนรู้

องค์ประกอบของเจตคติ องค์ประกอบของเจตคติตามแนวความคิดของนักจิตวิทยานั้น โรเบิร์ต ทราเวอร์ (Travers, 1977 อ้างถึงใน วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532, หน้า 39-40) จำแนกได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. ส่วนที่เป็นความรู้สึกนึกคิด (affective components) เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นทันทีที่ได้พบเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกชอบ-ไม่รัก รัก-เกลียด สวย-ไม่สวย หรืออาจเรียกว่าความรู้สึกที่เป็นในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. ส่วนที่เป็นวิจารณ์ญาณ (cognitive components) เจตคติ ในแนวนี้นี้เกิดจากการที่บุคคลได้ใช้กระบวนการคิดพิเคราะห์จะด้วยเหตุอย่างใดก็ตามภายในความคิดของเขาเองแล้วสรุปเอาเป็นความคิดของเขาอย่างนั้นน่าจะเป็นที่ยอมรับในส่วนตัวเขาเป็นที่น่าสนใจกว่ากระบวนการความคิดของคนเรานั้น ก็มีความเชื่อที่ผิด ๆ มาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างเจตคติให้กับตัวเองได้ ดังนั้น เจตคติในลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือความรู้ของบุคคลเป็นสำคัญ

3. ส่วนที่เป็นพฤติกรรม (behavioral components) เจตคติแนวนี้ออกมาเป็นลักษณะของการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เจตคติที่สะท้อนออกมาทางพฤติกรรมมักมีข้อบกพร่องที่เรียกว่า คนเราบางคนนั้น “ทำอย่างหนึ่ง แต่คิดอีกอย่างหนึ่ง” ได้เสมอ

ลักษณะของเจตคติ เจตคติเป็นความรู้สึกที่บ่งบอกลักษณะทางจิตใจ อารมณ์ของบุคคล ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่ไม่แสดงออกมาภายนอกให้บุคคลอื่นเห็นหรือเข้าใจได้โดยมีลักษณะที่สำคัญ (รวิวรรณ อังคณานุพันธุ์, 2533, หน้า 14-15) ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ ซึ่งมีได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เมื่อเกิดการเรียนรู้ ย่อมมีความรู้สึกและความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้น โดยบางครั้งอาจได้รับเจตคติจากการเลียนแบบหรือเอาอย่าง เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงเป็นตรงกันข้ามก็ได้ ถ้าสภาพแวดล้อม สถานการณ์เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงของเจตคติอาจเปลี่ยนแปลงความเข้มข้น (intensity) หรือความมากน้อยแต่การที่จะเปลี่ยนเจตคติต่อสิ่งใดนั้น บางครั้งต้องใช้เวลาพอสมควร ดังนั้นการเปลี่ยนเจตคติจะเป็นไปได้ช้าหรือเร็วนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยและ

เงื่อนไขหลายประการด้วยกัน

2. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก เราสามารถทราบได้ว่าบุคคลใดมีเจตติในการยอมรับหรือไม่ยอมรับ โดยการสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกด้วยสีหน้า ท่าทางพอใจหรือไม่พอใจ หรืออาจจะทำนายพฤติกรรมทั่วไปโดยการวิเคราะห์จากเจตติของแต่ละบุคคลก็ได้

3. เจตคติเป็นเรื่องราวเฉพาะตัว ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกัน แต่รูปแบบการแสดงออกอาจแตกต่างกันออกไป หรืออาจมีการแสดงออกที่เหมือนกันแต่ความรู้สึกต่างกันได้

4. เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำนาย หรืออธิบายเจตติได้

ทฤษฎีและความเชื่อเกี่ยวกับเจตคติ ริชาร์ด อังคณานุพันธุ์ (2533, หน้า 14-15) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีและความเชื่อเกี่ยวกับเจตติว่าการเกิดเจตตินั้นมีผู้เชื่อว่าเกิดได้หลายอย่างบางกลุ่มเชื่อว่าเจตติเป็นลักษณะนิสัยชนิดหนึ่ง เมื่อลักษณะนิสัยเกิดจากการเรียนรู้ จึงเชื่อว่าเจตติเกิดจากการเรียนรู้ได้ ก็แปลว่าเจตตินามาสอนกันให้เกิดขึ้นได้เหมือนกับบทเรียนนั่นเอง แต่อย่าลืมว่าเจตติไม่ใช่ความจริงแต่เป็นความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจแปรเปลี่ยนได้ตามเป้าและความเชื่อที่เกิดขึ้นจากเป้าหมายนั้น ๆ บางกลุ่มเชื่อว่าเจตติเกิดจากการพิจารณาตัดสินจากผลประโยชน์หรือกำไรที่ควรได้รับ นั่นก็คือ ถ้ามีเป้าหมายของเจตติมาเกี่ยวข้องกับตน คนก็จะพิจารณาประเมินดูว่ามีผลประโยชน์หรือไม่ ถ้ามีผลประโยชน์ก็จะมีเจตติทางบวก ถ้าไม่ได้ผลประโยชน์ก็จะมีเจตติเป็นลบ ดังนั้นเป็นต้น

เจตติสามารถเรียนรู้ได้เหมือนกับลักษณะอื่น ๆ ของคน คนแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงเพื่อสร้างสมการเรียนรู้เขาเรียนรู้ความรู้สึกและค่านิยมต่าง ๆ ได้จากข้อเท็จจริง เช่น เด็กเล็ก ๆ เรียนรู้ว่าสัตว์ชนิดหนึ่งคือสุนัข สุนัขตัวนั้นเป็นเพื่อนได้และเป็นสัตว์ที่ดีที่สุดเขาเรียนรู้ว่าเขาชอบสุนัข เด็กเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกของเจตติ ซึ่งอาศัยกระบวนการที่ควบคุมการเรียนรู้ นั่นก็คือ กระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการก่อเกิดเจตติได้

แต่ละคนแสวงหาข้อมูลและความรู้สึกโดยกระบวนการเชื่อมโยงสัมพันธ์ การเชื่อมสัมพันธ์จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งเร้าปรากฏในเวลาเดียวกันและสถานที่เดียวกัน เช่น ครูประวัติศาสตร์อธิบายว่าฝ่ายนาซี ด้วยท่าทางซึ่งยังเป็นปฏิกิริยาระงับสร้างเสริมความเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกทางลบกับคำว่านาซี ในทางกลับกันถ้ากล่าวถึงความกล้าหาญของทหารไทยที่สร้างวีรกรรมสู้ศึกที่เขาคือ ก็จะมีความรู้สึกดีต่อทหารไทยยกย่องเป็นวีรบุรุษ เกิดเจตติทางบวกขึ้น เจตติที่เกิดขึ้นจากความรู้ต่าง ๆ บวกการเชื่อมโยงกับด้านการประเมินคุณลักษณะนั้น ๆ นั่นก็คือการเรียนรู้ผ่านการเสริมแรง เช่น การเรียนคณิตศาสตร์สอบได้ A ก็รู้สึกชอบและสบายใจ อยากเรียนคณิตศาสตร์มากขึ้น ๆ ถ้าเราไปพูด

ให้เพื่อนเห็นประโยชน์จากการเรียนคณิตศาสตร์ว่าสนุกเรียนง่ายถือเป็นการเสริมแรงให้เพื่อน ๆ เกิดความสนใจ มีความรู้ลึกทางบวกกับวิชานี้ นั่นคือ เพื่อน ๆ เกิดเจตคติที่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์เพราะได้แรงเสริมจากผู้ที่ได้เรียนได้ A ในวิชาคณิตศาสตร์นั่นเอง

เจตคตินอกจากจะเกิดจากการเรียนรู้โดยวิธีเชื่อมโยงสัมพันธ์และวิธีการเสริมแรงแล้วยังจะเกิดขึ้นจากกระบวนการเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นการเรียนรู้ชนิดหนึ่ง การเลียนแบบจะต้องมีตัวแบบไว้ให้ คนตามธรรมชาติชอบเลียนแบบคนอื่น โดยเฉพาะคนถ้าผู้นั้นเป็นคนแข็งแรงและมีความสำคัญ ตัวแบบที่สำคัญคือสถาบันครอบครัว เด็กจะเลียนแบบเจตคติของพ่อแม่ พอเข้าสู่วัยรุ่นจะเลียนแบบเจตคติของกลุ่มเพื่อน นอกจากนั้นเขายังเรียนรู้ได้จากครู ความคิดจากหนังสือ

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การเสริมแรงและการเลียนแบบเป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้เจตคติ ผลก็คือทฤษฎีการเรียนรู้เป็นตัวทำให้เกิดเจตคติขึ้นมาจากการเรียนรู้ข้อเท็จจริงความเชื่อต่าง ๆ แล้วประเมินออกมาว่าอะไรมีความสำคัญทางบวกและอะไรเป็นไปทางลบ

ทฤษฎีแรงจูงใจให้แนวความคิดการเกิดเจตคติว่า เป็นกระบวนการให้น้ำหนักจากคุณและโทษของเป้าหมายเจตคตินั้น ๆ แล้วพิจารณาตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมที่สุด ลองพิสูจน์ดูว่าที่เรารักหรือชอบสิ่งใดนั้น อยู่ ๆ เกิดรักและชอบขึ้นมาเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่เรารักหรือชอบจะต้องมีคุณหรือมีประโยชน์ต่อเราแน่นอนจะมีสิ่งไม่ดีอยู่บ้างแต่เมื่อชั่งใจคุณและโทษแล้วเห็นว่าน้ำหนักคุณประโยชน์มีสูงกว่าเราก็จะชอบสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าเป้าหมายเจตคตินั้นมีโทษหรือไร้ประโยชน์มากกว่าก็จะไม่ชอบสิ่งนั้นจากการพิจารณาตัดสินใจโดยกระบวนการแบบนี้จึงทำให้เกิดเจตคติทางบวกหรือทางลบขึ้นได้ดังตัวอย่าง เช่น นักเรียนสาวคนหนึ่งได้รับเชิญไปงานเลี้ยงสังสรรค์ เขาคิดว่าเป็นงานที่สนุกพบปะเพื่อนฝูงจึงมีเจตคติทางบวก แต่ขณะเดียวกันผู้เป็นพ่อแม่ไม่ยอมให้ลูกสาวไปงานเลี้ยง เพราะกำลังเรียนเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย แนวคิดนี้ถ้าเธอมีเจตคติที่ดีต่อพ่อแม่มาก เธอก็จะมีเจตคติต่องานเลี้ยงเป็นลบ ตามทฤษฎีนี้เด็กสาวคนนี้จะต้องพิจารณาตัดสินใจให้น้ำหนักคุณและโทษของการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ว่าไปงานหรืออ่านหนังสืออะไรสำคัญกว่า ก็จะเกิดเจตคติขึ้น ถ้าตัดสินใจอยู่บ้านอ่านหนังสือดีกว่า เกิดเจตคติทางลบกับงานเลี้ยงสังสรรค์ การพิจารณาตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ ตัวอย่างที่ชัดอีกอย่างหนึ่ง คือ การสูบบุหรี่การดื่มเหล้า พวกนี้มีทั้งคุณและโทษ ปัญหาคือใครจะพิจารณาเห็นคุณและโทษมากกว่ากัน แรงกระตุ้นทางไหนจะชนะก็เกิดเจตคติทางนั้น คนที่ได้รับรู้ว่าบุหรี่ เหล้าเป็นสิ่งทำให้สุขภาพเสีย เงินทองสูญเปล่ามองเห็นโทษของ 2 สิ่งนี้ก็จะเกิดเจตคติทางลบดังนี้ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงเจตคติ แซลแมน และเซียร์ส (Zellman & Sears, 1971, pp. 27, 109-136 อ้างถึงใน สมพร แผลงภู, 2541, หน้า 14) กล่าวว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือได้รับ

ประสบการณ์ จึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย อาจเปลี่ยนแปลงจากบวกเป็นลบหรือจากลบเป็นบวก การเปลี่ยนแปลงเจตคติจึงเป็นไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมภายใต้กระบวนการดังนี้

1. การยินยอม (compliance) คือการยอมรับอิทธิพลจากผู้อื่น เพื่อให้เขาปฏิบัติตัวในทางที่ตนต้องการหรือพอใจ
2. การเลียนแบบ (identification) คือ การแสดงพฤติกรรมเพื่อให้เหมือนสมาชิกในสังคม หรือเพื่อให้คนอื่นเห็นว่าตนเป็นคนเก่ง เพื่อการมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้อื่น
3. การรับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ เนื่องจากตรงกับค่านิยมที่มีอยู่ในตัวบุคคลเอง (internalization)

ประโยชน์ของเจตคติ เพตตี และเคซิออปโป (Petty & Cacioppo, 1982 อ้างถึงใน กฤษฎา ศักดิ์ศรี, หน้า 159-160) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยการจัดรูปแบบหรือการจัดระบบสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว
2. ช่วยให้เราหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี หรือปกป้องความจริงบางอย่าง ซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่ตัวเรา
3. ช่วยในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อน ซึ่งมีปฏิกิริยาที่โต้ตอบหรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกไปนั้น ส่วนมากจะทำในสิ่งที่นำความพอใจมาให้หรือเป็นรางวัลจากสิ่งแวดล้อม ช่วยให้บุคคลสามารถแสดงออกด้านในตนเอง ซึ่งแสดงว่าเจตคตินั้นนำมาซึ่งความพอใจมาให้กับบุคคลนั้น

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2529 อ้างถึงใน กฤษฎา ศักดิ์ศรี, 2530, หน้า 160) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติ ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิ่งเร้าต่าง ๆ
2. ช่วยในการปรับตัว
3. ช่วยป้องกันตัว
4. ช่วยในการแสดงออกถึงค่านิยม

การวัดเจตคติ การวัดเจตคติเป็นสิ่งที่ยากเพราะเราไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรงแต่จะสังเกตจากสิ่งที่แสดงออกมาในรูปแบบของการตอบสนอง ซึ่งอาจเป็นถ้อยคำหรือพฤติกรรมโดยสามารถตรวจสอบได้โดยวิธีการต่าง ๆ (กฤษฎา ศักดิ์ศรี, 2530, หน้า 208-211) ดังนี้ คือ

1. การสังเกต (observation) เป็นการศึกษาคุณลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลรวมถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อค้นหาความจริงโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้สังเกต โดยตรงทำให้ได้ข้อมูลแบบปฐมภูมิ ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ เป็นได้อย่างดี

2. การสัมภาษณ์ (interview) เป็นการสนทนาหรือพูดคุยกันอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อได้ข้อมูลตามที่วางแผนไว้ล่วงหน้า การสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วยผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์นอกจากได้ข้อมูลตามที่ต้องการแล้วยังได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ในด้านปฏิกิริยาไหวพริบ ท่วงทีวาจาและอุปนิสัยใจคอ

3. การใช้แบบวัดเจตคติโดยตรงหรือมาตราส่วนวัดเจตคติ (attitude scales) ที่นิยมใช้แพร่หลาย คือ แบบวัดเจตคติของลิเคิร์ต (the Likert scales) และแบบวัดเจตคติของเทอร์สโตน (Thurstone method)

4. แบบรายงานตนเอง (self-report) เป็นการให้เจ้าตัวรายงานความรู้สึกที่มีต่อเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้นออกมาว่าชอบหรือไม่ชอบอย่างไร ด้วยการพูดหรือเขียนบรรยายความรู้สึกของตนเองจากประสบการณ์ที่ผ่านมา

5. โปรเจกทีฟเทคนิค (projective technique) เป็นการใช้สิ่งเร้าที่มีลักษณะที่ไม่ค่อยชัดเจนกระตุ้นให้บุคคลแสดงความรู้สึกออกมา เพื่อที่จะได้สังเกตดูว่ามีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งเดียวกันอาจต่างกัน

ถ้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538, หน้า 179-191) กล่าวถึง วิธีการวัดเจตคติว่า สามารถวัดได้ด้วยการสังเกตหรือการทดสอบหรือด้วยแบบทดสอบ การวัดที่นิยมกับแพร่หลายมีหลายวิธี ได้แก่

1. วิธีของเทอร์สโตน (Thurstone method) วิธีนี้จะหาค่าของแต่ละมาตราของข้อความทางเจตคติก่อนที่จะนำไปใช้ และกำหนดค่ามาตรามีตั้งแต่ 1 ถึง 3 มาตรา
2. วิธีการของลิเคิร์ต (Likert method) วิธีนี้กำหนดเป็น 5 ขั้น แต่ละขั้นจะกำหนดค่าไว้หลังจากไปรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมาแล้ว
3. วิธีของออสกู๊ด (Osgood method) เป็นวิธีการวัดเจตคติโดยใช้ความหมายของภาษามาใช้ในการสร้างมาตรวัด

การสร้างเครื่องมือวัดเจตคติ เครื่องมือวัดประเภทนี้เป็นการวัดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งจะกำหนดตัวเลขเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งโดยอาศัยกฎเกณฑ์ของเครื่องมือ นั้น มาตรวัดเจตคติที่นิยมใช้กันมากได้แก่ มาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert rating scales) เพราะสามารถใช้วัดเจตคติได้อย่างกว้างขวางและมักจะมีค่าความเที่ยงสูง สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสร้างแบบวัดเจตคติโดยใช้มาตรวัดของลิเคิร์ต ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าโดยแบ่งระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยให้คะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 เรียงตามลำดับ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2524, หน้า 29)

ข้อมูลอำเภอพระประแดง

ข้อมูลอำเภอพระประแดง ผู้วิจัยได้อ้างอิงจากหนังสือประวัติศาสตร์ป्राการและหนังสือองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ (เกรียงไกร โตประเทศ, ม.ป.ป., หน้า 59-62; องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ, ม.ป.ป., หน้า 31-39) มีรายละเอียดดังนี้

ประวัติความเป็นมาของอำเภอพระประแดง

อำเภอพระประแดง เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ในบรรดาอำเภอที่ขึ้นอยู่กับจังหวัดสมุทรปราการในครั้งแรกนั้นมีอำเภอพระประแดง ซึ่งถือว่าเป็นเมืองเก่าแก่ที่สร้างมานาน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เก่าแก่มาก่อน พ.ศ. 1100 เคยเป็นที่อยู่ของชาวละว้า ต่อมาเมื่อขอมเข้ามาปกครองก็สร้างเมืองและ โบราณวัตถุสำคัญไว้มากมาย เมืองพระประแดงเดิมอยู่คลองเตย ต่อมาในสมัยพระเจ้าปราสาททองเมืองพระประแดงจึงย้ายไปอยู่ตำบลราษฎร์บูรณะ ซึ่งมีใช้เมืองปากกลัดในปัจจุบัน ในอดีตพระประแดงเป็นเมืองปากแม่น้ำขอมใช้เป็นเมืองหน้าด่าน คำว่า ประแดง หรือ บาแดง แปลว่า คนเดินหมาย คนนำข่าว ทูต พนักงานตามคน

เมื่อขอมล้อมอำนาจชนชาติไทยได้สถาปนากรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาตามลำดับ เมืองพระประแดงยังคงเป็นเมืองหน้าด่านชั้นในทางทิศใต้ อยู่แต่ปากแม่น้ำได้งอกออกมาทางแถบตำบลบางค้วน บางหมุ บางนาเกร็ง ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า บางจะเกร็ง หรือบางอีเกร็ง ซึ่งหมายถึง ต้นเหงือกปลาหมอ ที่ตั้งเมืองพระประแดงเดิมนั้นจึงถอยห่างจากปากน้ำออกไป

เมืองพระประแดงลดความสำคัญลงในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2163-พ.ศ. 2171) ซึ่งโปรดฯ ให้สร้างเมืองสมุทรปราการเป็นเมืองปากน้ำแทนและพระประแดงจึงถูกยุบในรัชสมัยพระนารายณ์มหาราช

ใน พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้อิสรภาพของชาติกลับคืนมาได้สำเร็จ แล้วทรงสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นเมืองหลวงแทนกรุงศรีอยุธยา ในขณะนั้นพระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำการรื้อกำแพงเมืองพระประแดง เพื่อไปสร้างเป็นกำแพงพระราชวังอื่น ๆ เสียสิ้น ทำให้เมืองพระประแดงเหลือแต่เพียงซากอิฐที่ปรักหักพังของกำแพงเมืองเอาไว้ให้เราได้เห็นเพียงนิดหน่อยเท่านั้น

ครั้นมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นแม่กองเสด็จไปสร้างเมืองพระประแดงขึ้นที่ปากกลัด (คำว่าปากกลัดนี้สันนิษฐานว่ามาจากคลองลัดโพธิ์ หรือลัดต้นโพธิ์ที่ขุดขึ้นในสมัยแผ่นดินของพระเจ้าท้ายสระ) เมื่อ พ.ศ. 2358 และพระราชทานนามเมืองที่ปากกลัดว่า “นครเขื่อนขันธ์” มีการตั้งพิธีฝังอาถรรพ์ปักหลักเมือง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญพวกพระยาแจ้งกว่าสามร้อยคนอพยพจากปทุมธานี

มาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินกันอยู่ที่นี่ พระยาเจ่งท่านนี้ก็คือเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ซึ่งเป็น
ต้นสกุล คชเสนี ในปัจจุบัน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมิงทองมา บุตรของพระยา
มหาโยธา (เจ่ง) เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์ สืบทอดต่อมาจนถึงมาถึงคนที่ 9 ต่อจากนั้นเมือง
นครเขื่อนขันธ์ก็มีเจ้าเมืองต่อมาอีก 3 ท่านซึ่งมิใช่คนในสกุล คชเสนี

นามนครเขื่อนขันธ์คงอยู่จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ที่ 6 จึงทรงมีพระราชดำริว่าเมืองพระประแดงเป็นเมืองสำคัญแต่โบราณไม่ควรปล่อยให้สูญจึงทรง
โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์มาเป็นจังหวัดพระประแดงแบ่งการปกครองออกเป็น
3 อำเภอ คือ 1) อำเภอพระประแดง 2) อำเภอรามัญบุรี 3) อำเภอพระโขนง

เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ต้องประหยัดรายจ่าย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดพระประแดงเป็นอำเภอพระประแดง ไปขึ้นกับเมืองสมุทรปราการ
เมื่อ พ.ศ. 2475 ส่วนอำเภอรามัญบุรี ไปขึ้นกับจังหวัดธนบุรี อำเภอพระโขนงไปขึ้นกับจังหวัด
พระนคร จนถึงปัจจุบัน

คนมอญที่ปากลัดเหล่านี้แยกย้ายกันอยู่เป็นหมู่บ้าน มีประมาณ 16 หมู่บ้าน ดังนี้

1. กวานดงสะนอง	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านทรงคนอง
2. กวานโรงเกิ้ล	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านโรงเรือ
3. กวานอะม่าง	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านอะม่าง
4. กวานเซย์	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านแซ่
5. กวานสะม้ง	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านทะม้ง
6. กวานดองอู	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านดองอู
7. กวานสะเร็น	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านสะเร็น
8. กวานตา	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านตา
9. กวานเหว้กะราว	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านเวชะราว
10. กวานเตือ	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านเตือ
11. กวานดั่ง	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านดั่ง
12. กวานจั่งปี	(ปัจจุบันไม่มีแล้ว)	
13. กวานโก่งกาง	(ปัจจุบันไม่มีแล้ว)	
14. กวานสะโตนเงิน	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านสะพานช้าง
15. กวานเจิมชะมาย	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านเชียงใหม่
16. กวานแดงชะ โมก	ปัจจุบันเรียกว่า	หมู่บ้านแดงชะ โมก

แต่ละหมู่บ้านจะมีวัดหรือที่คนมอญเรียกว่า เพ่ย์ ดังนี้

1. เพ่ย์อะมอน ปัจจุบันคือ วัดคันลัด ประจำหมู่บ้านวัดคันลัดและโรงเกลือ
2. เพ่ย์พระครู ปัจจุบันคือ วัดทรงธรรมวรวิหารประจำหมู่บ้านแซ่
3. เพ่ย์มังมอ ปัจจุบันคือ วัดพญาปราบปัจจามิตรประจำหมู่บ้านทะมัง
4. เพ่ย์เกริงฮละ ปัจจุบันคือ วัดอาษาสงคราม ประจำบ้านตองฮูและเชียงใหม่
5. เพ่ย์ชะเร็น ปัจจุบันคือ วัดกลาง ประจำหมู่บ้านชะเร็น และเชียงใหม่
6. เพ่ย์แกร่งเงิน ปัจจุบันคือ วัดแค ประจำบ้านคา เวะราว บึงดง
7. เพ่ย์มอกตอน ปัจจุบันคือ วัดโมกข์ ประจำบ้านเตื่อ บ้านจิงบี
8. เพ่ย์อะมอย ปัจจุบันคือ วัดจวนคำรจราชพลจันทร์ ประจำบ้านโกงกาง
9. เพ่ย์เต็งชะโมก ปัจจุบันคือ วัดแหลม ประจำบ้านเต็งชะ โมก
10. เพ่ย์โมน ปัจจุบันคือ วัดกลางสวน ประจำบ้านเต็งชะ โมก
11. เพ่ย์สกาเว เดิมเป็นวัดประจำหมู่บ้านเชียงใหม่ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

แม้ว่าสังคมจะมีความเปลี่ยนแปลง ชาวมอญปากลัดก็ยังคงรักในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของตน ตลอดจนมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทย ภูมิใจในความเป็นไทยมอญอย่างหนาแน่น

สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอพระประแดงตั้งอยู่ที่ตำบลทรงคะนอง โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ อำเภอเมืองสมุทรปราการ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร อำเภอเมืองสมุทรปราการ และ ทิศตะวันตก ติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอพระประแดงเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำทะเลท่วมถึงเป็นบางฤดู มีคลองอยู่ทั่วไป พื้นที่ในอำเภอนี้เดิมทำการเพาะปลูกได้ดีมาก แต่ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชุมชนค่อนข้างหนาแน่น มีโรงงานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก อาคารพาณิชย์ อาคารเรือนที่พักอาศัย ตลอดจนที่ทำการต่าง ๆ มากมาย มีถนนหนทางติดต่อกันทุกตำบล หมู่บ้าน พื้นที่ทำการเกษตรเหลือน้อย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบชายทะเล อากาศไม่ร้อนจัด ในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมทะเลและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูฝนมีฝนตกมาก ฤดูหนาวก็ไม่มีหนาวจัดจนเกินไป

การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพโรงงานอุตสาหกรรมแทบทุกชนิด รองลงมาคืออาชีพค้าขาย เนื่องจากเมื่อมีโรงงานมาก ประชากรก็เพิ่มมากขึ้น จึงมีความต้องการเรื่องที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องใช้ ที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน ส่วนอาชีพทำสวนนั้น ชาวบ้านในบางพื้นที่ของอำเภอพระประแดง เช่น ตำบลบางกระเจ้า บางกอบัว บางยอ บางน้ำผึ้ง และบางกระสอบ ได้กลับมาทำอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น เพราะสามารถที่จะสร้างรายได้ที่มั่นคงได้ และสามารถที่จะขยายตลาดออกไปได้ทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากสามารถเพาะปลูกพืชผลที่มีทั้งคุณภาพ รสชาติดี เป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมาก ผลผลิตทางการเกษตรที่ขึ้นชื่อและทำรายได้ ได้แก่ สวนผลไม้ และไม้ประดับ อาทิ

1. มะม่วง ผลไม้เมืองร้อนที่เจริญเติบโตได้ดีในสภาพดินทุกชนิด และทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ดีกว่าผลไม้ชนิดอื่น ๆ มีอายุยาวนาน หลังปลูกแล้วให้ผลผลิตได้อีกหลายปี มะม่วงเป็นผลไม้ที่ปลูกง่ายจึงนิยมปลูกเป็นการค้า มีการผลิตจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ในลักษณะผลสดและผลผลิตแปรรูป สามารถนำเงินตราเข้าประเทศได้ปีละมาก ๆ โดยเฉพาะที่ตำบลบางน้ำผึ้ง มะม่วงน้ำดอกไม้ จัดว่ามีชื่อเสียงที่สุดของประเทศก็ว่าได้ เพราะมีรสหวาน หอม กรอบ
2. แคนตาลูป เป็นผักตระกูลแตง ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายแต่ยังปลูกกันในวงแคบ เพราะปลูกยาก ต้องดูแลรักษาอย่างดีจึงจะได้คุณภาพของผลตามต้องการ โดยเฉพาะความหวาน และความสวยงามของผล แคนตาลูปของตำบลบางน้ำผึ้งอำเภอพระประแดงนี้ สามารถปลูกได้ผลดี มีรสชาติหวานหอม สามารถปลูกเป็นพืชหลัก หรือเป็นพืชเสริมรายได้ก็ได้ โอกาสที่จะขยายตลาดในประเทศยังมีอยู่สูงมาก
3. ปาล์มประดับ ปาล์มเป็นไม้ประดับชนิดหนึ่งที่ผู้คนนิยมกันมากเนื่องจากเป็นพืชที่ปลูกง่าย มีความทนทานสูง ไม่ต้องดูแลมากนัก ข้อสำคัญหากปาล์มมีอายุมากขึ้น ราคาจะสูงตามไปด้วย อาชีพการปลูกปาล์มประดับเพื่อการค้าจึงเป็นการเกษตรสาขาหนึ่งที่สามารถยึดเป็นอาชีพได้ ปาล์มประดับที่น่าสนใจ ได้แก่ ปาล์มมะพร้าวแฉะ ปาล์มเคราฤาษี ปาล์มอ้ายหมี่ หมากเขมรมันสีทอง ปาล์มหางสุนัขจิ้งจอก ซึ่งสามารถเยี่ยมชมได้ที่สวนปาล์มพระประแดง
4. หมากผู้หมากเมีย เป็นไม้ประดับที่กล่าวได้ว่ามีถิ่นกำเนิดอยู่ที่เกาะบางกระเจ้าเป็นส่วนใหญ่ (ครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล คือ ทรงคะนอง บางยอ บางกระสอบ บางน้ำผึ้ง บางกอบัว และบางกระเจ้า) เป็นไม้ประดับที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่งที่มีสีสันสวยงามแปลกตา ปลูกง่าย และปลูกลงแปลง หรือปลูกเป็นกอเพื่อนำไปจัดสวน จัดเป็นไม้เศรษฐกิจที่น่าสนใจโดยเฉพาะหมากผู้หมากเมียประเภทตัดใบ กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ

การปกครอง

จังหวัดสมุทรปราการแบ่งการปกครองเป็น 5 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ หนึ่งในนั้นคือ อำเภอ พระประแดง แบ่งเป็น เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 5 แห่ง ได้แก่

เทศบาลเมืองพระประแดง

เทศบาลตำบลสำโรงใต้

เทศบาลตำบลลัดหลวง

อบต. บางน้ำผึ้ง

อบต. ทรงคนอง

อบต. บางยอ

อบต. บางกระเจ้า

อบต. บางกอบัว

การคมนาคมขนส่ง

อำเภอพระประแดง มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ

1. การคมนาคมทางบก มีถนนหลายสายตัดผ่านและเชื่อมต่อตำบล และอำเภอต่าง ๆ

ถนนสายสำคัญที่ควรทราบได้แก่

1.1 ถนนปู่เจ้าสมิงพราย (ทางหลวงหมายเลข 3113) แยกจากถนนสุขุมวิท ผ่านตำบล สำโรงเหนือ อำเภอเมืองสมุทรปราการไปทางทิศตะวันตก เข้าสู่ตำบลสำโรงใต้ อำเภอพระประแดง สิ้นสุดที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตรงข้ามกับที่ว่าการอำเภอพระประแดง

1.2 ถนนเพชรหิรัญ-บางกอบัว จากที่ว่าการอำเภอพระประแดง เลียบแม่น้ำเจ้าพระยา ขึ้นไปทางตอนเหนือของตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระเจ้า ถึงตำบล บางกอบัว ตรงข้ามท่าเรือคลองเตย กรุงเทพมหานคร

1.3 ถนนสุขสวัสดิ์ (ทางหลวงหมายเลข 303) จากวงเวียนใหญ่กรุงเทพมหานคร ผ่านอำเภอพระประแดง แยกซ้ายเข้าสู่องค์พระสมุทรเจดีย์ แยกขวาผ่านอำเภอพระสมุทรเจดีย์และ ตรงไปยังป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ

นอกจากนี้ยังมีถนนสายสำคัญอีกหลายสายในอำเภอพระประแดง ซึ่งทางสภาจังหวัด สมุทรปราการมีมติให้ตั้งชื่อถนนขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญ ซึ่งมีส่วน ได้สร้างสรรความเจริญให้แก่จังหวัดสมุทรปราการเพื่อเป็นอนุสรณ์ค่านึงถึงชื่อเสียงเกียรติยศ เกียรติคุณของท่านเหล่านั้น และได้มีมติให้ตั้งและเปลี่ยนชื่อถนน ลำคลอง สถานที่ต่าง ๆ ณ วันที่ 14 พฤศจิกายน 2501 ดังนี้

อำเภอพระประแดง

- ถนนลำโรง – ท่าหิน ให้ชื่อว่า ถนนปู่เจ้าสมิงพราย
- ถนนพิริยกิจ ให้ชื่อว่า ถนนพระยาพายัพพิริยกิจ
- ถนนพระยาแจ้ง ให้ชื่อว่า ถนนแสงไฟฟ้า
- ถนนแยกไปวัดเขี้ยวหวาน ให้ชื่อว่า ถนนสวนส้ม
- ถนนแยกเข้าวัดมหาวัน ให้ชื่อว่า ถนนมหาวัน

2. การคมนาคมทางน้ำ เนื่องจากอำเภอพระประแดงมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน การคมนาคมทางน้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งการเดินทาง ติดต่อกิจการ ขนส่งสินค้าทั้งภายในและต่างประเทศ อำเภอพระประแดงมีเส้นทางน้ำที่สำคัญ ดังนี้

2.1 แม่น้ำเจ้าพระยา จากปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ผ่านหลายจังหวัดแล้วไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลท้ายบ้านอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการและตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ แม่น้ำสายนี้เปรียบเสมือนเส้นโลหิตสายใหญ่ของประเทศ นอกจากใช้สัญจรไปมาแล้ว ยังมีเรือเดินสมุทรแล่นผ่านเพื่อขนถ่ายสินค้าเข้า-ออกทั้งในและนอกประเทศ

2.2 คลองลำโรง ขุดตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาตกไปตีเขมรก็ใช้เส้นทางคลองลำโรงนี้เหมือนกัน ปรากฏในหนังสือราชพงศาวดารฉบับราชหัตถเลขา เมื่อปีมะเมีย จุลศักราช 860 (พ.ศ. 2041) ขุดชำระคลองลำโรง บางที่กล่าวไว้ว่ารัชกาลพระรามาธิบดีที่ 2 มีการขุดลอกคลองลำโรง คลองนี้แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา ที่วัดลำโรงเหนือ ตำบลลำโรงใต้ อำเภอพระประแดง ไปทางทิศตะวันออกเลียบริบถนนปู่เจ้าสมิงพรายต่อเนื่องด้วยถนนเทพารักษ์ผ่านอำเภอเมืองสมุทรปราการ ในพื้นที่ตำบลลำโรงเหนือและตำบลบางเมือง อำเภอบางพลี และอำเภอบางบ่อ ไปบรรจบกับแม่น้ำบางปะกงที่ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง เป็นคลองสายหลักที่มีคลองแยกไปอีกหลายคลอง ทั้งขึ้นเหนือลงใต้ใช้ประโยชน์ทั้งด้านการเกษตรและการพาณิชย์ นับเป็นการเปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์ด้านการสงครามแต่ครั้งโบราณ มาเป็นใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

2.3 คลองลัดโพธิ์ คลองลัดโพธิ์หรือคลองลัดคันโพธิ์ ขุดขึ้นเป็นคลองลัด ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดให้พระยาราชสงคราม (ปาน) เป็นแม่กองขุดคลองนี้ขึ้นตรงบริเวณคอคอดทั้งสองข้างของแม่น้ำเจ้าพระยาในพื้นที่อำเภอพระประแดง เดิมกว้าง 8 เมตร ยาว 1,000 เมตร ปากคลองอยู่ในพื้นที่ตำบลทรงคนอง ส่วนปลายคลองอยู่ในพื้นที่ตำบลบางยอ ในสมัยก่อน เมื่อยังไม่มีคลองนี้การเดินทางด้วยเรือต้องผ่านลำน้ำเจ้าพระยา อ้อมคู้ทำให้เสียเวลาเป็นวัน จนเรียกว่าคู้ข้างเหนียวบูด ด้วยแม่ค้าพายเรือมาขายข้าวเหนียว กว่าจะพ้นโค้งดังกล่าว ข้าวเหนียวก็บูดเสียก่อน

2.4 คลองลัดหลวง ขุดเมื่อสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้กรมหมื่นศักดิ์พลเทพ เป็นแม่กองขุดคลองลัดบริเวณด้านหลังเมืองนครเขื่อนขันธ์ มีความยาว 50 เส้น กว้าง 6 วา ลึก 5 ศอก เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเดินเรือโดยไม่ต้องอ้อมทุ่งข้าวเหนียวนุด ช่วยย่นระยะทางได้ถึง 10 กิโลเมตรเศษ

แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินก่อให้เกิดการตัดถนนเข้าไปยังแหล่งต่าง ๆ ประกอบกับคลองบางแห่งตื้นเขิน และมีผักตบชวาหนาแน่น จึงทำให้การคมนาคมทางน้ำเริ่มลดความสำคัญลงไปตามลำดับ

นอกจากคลองเหล่านี้แล้วยังมีคลองที่ใช้ประโยชน์ทางคมนาคมอีกมาก และอีกหลายคลองใช้ประโยชน์ในการระบายน้ำ

2.5 ทำน้ำพระประแดง ตั้งอยู่ที่ว่าการอำเภอพระประแดง เป็นท่าเรือข้ามฟากจากตลาดพระประแดงไปยังท่าหิน ถนนปู่เจ้าสมิงพราย ตรงบริเวณใกล้ ๆ วัดแหลม

2.6 ท่าเรือข้ามฟากนาวาสุมทร (แพขนานยนต์) ใช้บรรทุกรถยนต์ข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาจากบริเวณที่ว่าการอำเภอพระประแดง และท่าอายุโละ โมะ โตะ ตำบลบางจาก อำเภอพระประแดงมายังท่าหิน ถนนปู่เจ้าสมิงพราย

ศิลปกรรม

งานศิลปกรรมของอำเภอพระประแดง ส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในวัดต่าง ๆ ที่มีมากมายที่ปรากฏเด่นชัด เช่น

1. งานด้านประติมากรรม ซึ่งมักจะนำมาจากที่อื่น ไม่ได้เป็นงานช่างของชาวบ้านในท้องถิ่นเท่าใดนัก ส่วนใหญ่เป็นงานที่สร้างหรือซื้อขึ้นมาใหม่ แต่ก็มีประติมากรรมเก่าแก่ปรากฏอยู่ในหลายวัดสำหรับประติมากรรมได้มานั้น ไม่ปรากฏชัดเจน เช่น

1.1 พระประธานในพระอุโบสถ วัดทรงธรรมวรวิหาร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สมัยสุโขทัย รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชทาน

1.2 พระประธานในอุโบสถวัดป่าเกด เป็นพระพุทธรูปปางรักปิดทอง ปางมารวิชัย อยู่บนฐานชุกชีปูนปั้นปิดทองประดับกระจก

2. ด้านจิตรกรรม ในอำเภอพระประแดงมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเก่าแก่อยู่ที่วัดป่าเกด ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระสังฆราช (ค่อน) แห่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งดงามแต่ชำรุดหลุดร่อนไปมาก เนื่องจากผนังภายในมีความชื้นจากพื้นดินมาก เพราะพื้นโบสถ์อยู่ต่ำและมีแรงดันจากน้ำใต้ดินมาก ส่วนหลังคามีรอยรั่ว น้ำฝนซึมลงมาได้ ฝาผนังที่เป็นปูนเปียกชุ่ม ภาพที่เขียนจึงหลุดร่อน ทางวัดจึงต้องปิดประตูใส่กุญแจปิดไว้ แต่ยังไขกุญแจให้ผู้สนใจจริงเข้าชมได้

3. สถาปัตยกรรม ที่ปรากฏในอำเภอพระประแดงเพื่อบ่งบอกสถานภาพของชุมชนที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ มีหลายสิ่ง แต่ที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ได้แก่

3.1 พระมหารามัญเจดีย์ อยู่ที่วัดทรงธรรมวรวิหาร เป็นเจดีย์ใหญ่ทรงมอญ มีฉัตรทองคลุมยอดพระเจดีย์ ภายในบรรจุพระเครื่อง 25 ศตวรรษ

3.2 เจดีย์ราย หน้าพระอุโบสถเก่าวัดป่าเกด จำนวน 2 องค์ เป็นเจดีย์ขอมุมไม้สิบสองฐานสิงห์ ตกแต่งด้วยลายปูนปั้น สร้างสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สภาพปัจจุบันชำรุดมาก

3.3 อุโบสถวัดป่าเกด เป็นสถาปัตยกรรมทรงไทย ก่ออิฐถือปูน หลังคาเครื่องไม้ใช้กระเบื้องซีเมนต์ มีปีกนกสั้น ๆ ยื่นออกมามีคันทวยไม้แกะสลักรับชายคาหน้าบัน แกะสลักรูปพระนารายณ์ทรงครุฑแบบลอยตัว ล้อมรอบด้วยลายกนกเป็นเครื่องแกะสลักทั้งหมด

3.4 พระอุโบสถวัดทรงธรรมวรวิหาร ก่ออิฐถือปูน สร้างขึ้นในสมัยพระยาคำรงราชพลจันทร์ (จ้อย คชเสนีย์) มีลักษณะเด่นตรงที่มีสาระเบียงมากถึง 56 คัน เพราะแต่ละจุดตั้ง 2 เสาคู่ ภาษาและวรรณกรรม

อำเภอพระประแดงเดิมเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวมอญ นอกจากนี้ยังมีชาว ลาว และจีน แต่ในปัจจุบัน ไม่ได้มีอะไรแตกต่างไปจากคนไทยทั่วไป ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกคนไทยกลืนหายไปเกือบหมดแล้ว จะมีแค่เฉพาะชาวมอญที่ยังพอสืบค้นด้านภาษาและวรรณกรรมได้บ้าง

1. ภาษามอญ ที่อำเภอพระประแดงมีชาวมอญอาศัยอยู่มาก โดยอพยพจากปทุมธานีเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 นานวันไปได้ปะปนกับคนไทยจนเกือบหมดสิ้น เพราะต้องเรียนหนังสือไทย ทำมาหากิน ในประเทศไทย ภาษาพูด ภาษาเขียนจึงเป็นไทยเกือบหมดแต่ก็ได้รวมตัวกันกับชาวมอญจากจังหวัดอื่น ๆ ตั้งเป็นสมาคมไทย – รามัญ โดยมีนายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี เป็นนายกสมาคม มาหลายสมัย จัดให้พบปะระหว่างชาวมอญปีละครั้ง ชาวมอญในไทยส่วนใหญ่ พูดภาษามอญได้แต่อ่าน เขียนภาษามอญไม่ได้ ในพระประแดงก็เช่นกัน ดังนั้นจึงมีการเปิดโรงเรียนสอนภาษามอญขึ้นที่พระประแดง มีพระบางท่านเป็นผู้รวบรวมเอกสาร อย่างเป็นทางการ เช่น พระมหาจรรยา จอกสมุทร แห่งวัดชนะสงครามกรุงเทพมหานคร

2. ด่านาปล่อยปลา การปล่อยปลาที่อำเภอพระประแดงในวันสงกรานต์นั้นมีตำนานเล่ากันว่า มีพระอาจารย์รูปหนึ่งมีความชำนาญในการเป็นหมอดู ทำนายโชคชะตาราศี อยู่มาท่านตรวจดวงชะตาของลูกศิษย์ที่เป็นสามเณรพบว่าศิษย์คนนี้จะตายในไม่ช้า จึงแนะนำให้กลับบ้านไปเยี่ยมลาโยมบิดามารดาก่อนตาย สามเณรจึงลาพระอาจารย์กลับบ้าน

ช่วงนั้นเป็นหน้าแล้ง ระหว่างทางสามเณรต้องเดินผ่านตามทุ่งนา จนถึงหนองน้ำที่น้ำแห้งขอด สามเณรเห็นปลาติดอยู่ในปลักเกิดความสงสาร คิดว่าถ้าปล่อยทิ้งไว้ปลาก็ต้องตาย

ตามเนรจึงซ้อนปลาไปปล่อยในหนองน้ำที่มีน้ำ และเดินทางต่อไปจนถึงบ้าน พบปะมารดาและญาติพี่น้อง จนได้เวลาที่สมควรก็รำลึาเดินทางกลับวัด

ฝ่ายพระอาจารย์เห็นสามเณรกลับมาถึงวัด โดยไม่ตายก็รู้สึกแปลกใจ จึงได้สอบถามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างเดินทาง จึงทราบว่า การที่เณรน้อยปล่อยชีวิตปลาที่กำลังจะตายโดยนำปลาไปปล่อยลงในหนองน้ำเป็นการทำบุญต่อชะตาช่วยชีวิตของเณรนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ที่พระประแดงจึงมีการทำบุญโดยการปล่อยปลาเป็นการสะเดาะเคราะห์ถือเป็นประเพณีของท้องถิ่นในวันสงกรานต์มาจนปัจจุบัน

การเล่นพื้นบ้าน

1. สะบ้ามอญ การเล่นสะบ้ามอญเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญที่เล่นกันในวันสงกรานต์ สำหรับที่พระประแดงจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่มีการผสมผสานวัฒนธรรมกันระหว่างชาวมอญและชาวไทย จุดประสงค์ของการเล่นสะบ้ามอญเพื่อให้หนุ่มสาวได้พบปะพูดคุยกัน โดยเลือกเล่นในวันนักขัตฤกษ์ หนุ่มสาวพร้อมทั้งพ่อแม่จะมาทำบุญกันที่วัด การพบปะจะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ตลอดเวลาจึงเป็นการเริ่มต้นชีวิตคู่ที่ดี โดยการ เล่นสะบ้าของชาวมอญมีอยู่ 2 ชนิด คือ สะบ้าบ่อน และสะบ้าทอย

สะบ้าบ่อน เป็นกีฬาที่เล่นการระหว่างหนุ่มสาว มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีมากกว่าการแพ้ชนะ สถานที่เล่นจะเป็นใต้ถุนบ้านหรือลานหน้าบ้าน หมู่บ้านมอญในอำเภอพระประแดงปัจจุบันมี 13 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีท่าเล่นแตกต่างกันไป ยกเว้นแต่ท่าแรกและท่าสุดท้ายจะเหมือนกันทุกหมู่บ้าน ในการเล่นจะแต่งกายอย่างมอญ

วิธีเล่น

แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่ายแต่ละฝ่ายนั่งคนละฟากของบ่อน ฝ่ายที่อยู่หัวบ่อนจะเป็นฝ่ายตั้งลูก และคิดลูกสะบ้าให้ไปถูกอีกฝ่าย แต่ถ้ายิงผิดจะต้องเจรจาต่อลงขอลูกสะบ้าคือ แล้วจึงเริ่มเล่นทำใหม่ จนครบทุกท่า ถือได้ว่าได้หนึ่งเมือง

ส่วนการเล่นสะบ้าทอยเป็นการเล่นของผู้ชาย เพื่อประลองความแข็งแรง ความแม่นยำของการทอยสะบ้า ไม่มีเรื่องของการหาคู่มาเกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีให้ชมที่วัดทรงธรรมวรวิหาร

2. ทะแยมมอญ ทะแย เป็นชื่อเพลงไทยชนิดหนึ่ง ทะแยสามชั้น หมายถึง เพลงสำหรับร้องรับในวงมโหรีปี่พาทย์ ทะแยมอญเป็นศิลปะแขนงหนึ่งของชาวไทยรามัญ เป็นการร้องเพลงที่มีวงดนตรีประกอบ ลักษณะการแสดงจะคล้ายการแสดงลำตัดของไทย มีผู้แสดง 2 ฝ่าย คือชาย กับหญิง มีผู้แสดงอย่างน้อย 2 คู่ คำร้องมีเนื้อหาในเชิงเกี้ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว การร้องเพลงใช้ทำนองเพลงตามสมัยนิยม เช่น เพลงหงส์ฟ้ารามัญ ใช้ทำนองเพลงสุรพล สมบัติเจริญ แต่มีเนื้อร้องเป็นภาษามอญ ในระหว่างร้องมีการรำประกอบกันเป็นช่วง ๆ ไปตลอดการแสดง

ขนบธรรมเนียมประเพณี

การแต่งกายของชาวมอญคล้ายพม่า คือชอบนุ่งผ้าที่เป็นลายตาหมากรุก ผ้านุ่งของผู้ชาย มอญเรียกว่า สะล่ง หรือ สลวง เสื้อก็คล้ายพม่า เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอดแขนทรงกระบอก และมีตัวเสื้อสั้นแบบเจ็กเกิดสวมทับอยู่ข้างนอกและชั้นในต้นคงจะนิยมโพกผ้าด้วย แต่พออยู่นานไปก็เล็กและหันมาไว้หมอย่างไทย ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้า กานิน คล้ายกับ สะล่ง ของชาย แต่เล็กกว่า และมักเป็นสีพื้นตาเล็ก ๆ ผ้านุ่งแบบนี้บางที่เรียกว่า ผ้าตาโถง นิยมนุ่งกรอมสั้น

บ้านชาวมอญปากลัดมีลักษณะทรงเตี้ย มีเพิงยื่นออกมาทางหน้าบ้าน ฝาเป็นไม้ขัดแตะ ต่อมาปลูกเป็นบ้านทรงไทย คนเหล่านี้ชอบปลูกบ้านริมแม่น้ำลำคลอง และจะหันหน้าไปทางทิศเหนือซึ่งบางครั้งจะขวางลำคลอง จึงเกิดคำพูด มอญขวาง

ชาวมอญปากลัดแต่ดั้งเดิมมีอาชีพทำนา แต่เนื่องจากพื้นที่ไม่เหมาะกับการทำนาจึงย้ายไปอยู่แถบอำเภอบางพลี อาชีพเสริมของเขาคือการสานเสื่อกกซึ่งมักจะทำถึงเก็บเกี่ยวข้าว แ่งที่ชาวมอญนิยมรับประทานได้แก่ แ่งส้มกระเจียบ แ่งส้มลูกมะคาด แ่งส้มลูกมะต้น แ่งลูกโยนปลา และแ่งผักปริง ส่วนอาหารและขนมประเพณีได้แก่ ข้าวแช่ กะละแม และข้าวเหนียวแดง

ชาวมอญมีความเชื่อเรื่องผี เชื่อว่าผีจะช่วยคุ้มครองและทำให้ประสบความสำเร็จในบ้านทุกบ้านจะมีผีบ้านผีเรือน ซึ่งเป็นผีประจำตระกูล ผู้ที่รับถ่ายทอดผีนั้นคือบุตรชายคนแรกของครอบครัว ถ้าครอบครัวใดไม่มีบุตรชายก็ถือเป็นอันสิ้นสุด ผีที่มอญนับถือมีมากมาย เช่น ผีมะพร้าว ผีผ้า ผีกระบอกไม้ไผ่ ผีงู ผีเต่า ผีไก่ ผีข้าวเหนียว เป็นต้น วิถีปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผีก็แตกต่างกันตามชนิดของผี เช่น ถ้านับถือผีเต่า เมื่อออกจากบ้านไปพบเต่า จะต้องเอาเต่าไปทำอาหารเช่นบรรพบุรุษก่อนกิน มิฉะนั้นต้องพูดว่า เต่าน่า ถ้าไม่กล่าวคดีเต่าน่าแล้วไม่เอาไปปรุงอาหารก็เชื่อว่าจะเกิดภัยพิบัติต่อคนในตระกูลนั้น ถ้านับถือผีข้าวเหนียว หากมีใครขโมยข้าวเหนียวในบ้าน คนในบ้านจะให้หรือขายไม่ได้ แต่ถ้าขโมยเอาไปโดยเจ้าของไม่ทราบไม่เป็นไร

ประเพณีที่ชาวมอญปฏิบัติเคร่งครัดนั้น บางประเพณีก็กลายเป็นที่ยอมรับนำมาปฏิบัติกันในท้องถิ่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีปล่อยนกปล่อยปลา บางอย่างนิยมปฏิบัติเฉพาะในหมู่บ้านชาวมอญเท่านั้น ประเพณีของมอญส่วนใหญ่แสดงถึงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง บางประเพณีก็ไม่แตกต่างจากคนไทย

1. ประเพณีสงกรานต์ปากลัด ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาตั้งแต่โบราณ งานสงกรานต์ของอำเภอยะประแดงถือเป็นงานประเพณีที่ขึ้นชื่อ และได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ขั้นตอนการจัดเป็นการผสมระหว่างวัฒนธรรมไทยกับมอญ เริ่มตั้งแต่พอใกล้ถึงวันสงกรานต์แต่ละหมู่บ้านจะทำความสะอาดบ้านเรือน ช่วยกันกวาดกะละแม หุงข้าวเหนียวแดงเพื่อเตรียมไว้ทำบุญ แจกญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เตรียมหาเสื้อผ้า

ชุดใหม่ที่สวยงามพร้อมเครื่องประดับร่างกาย บ้านโคหุงข้าวสงกรานต์จะเตรียมสร้างบ้านสงกรานต์ไว้หน้าบ้าน มีลักษณะเหมือนศาลเพียงตา ยกเป็นเสาสี่เสา มีชั้นวางสำหรับ 2-3 ชั้น ขนาดกว้างยาวประมาณ 1 สอก ตกแต่งด้วยธงสี กระดาษสีใช้ทางมะพร้าวประดับที่เสาทั้งสี่

วันสงกรานต์ตอนเช้าสาว ๆ ที่ได้รับเชิญจะนำข้าวปลาอาหารและข้าวสงกรานต์ไปถวายพระตามวัดหากลับมีรดน้ำกันเพื่อเป็นสิริมงคลและสนุกสนานด้วยร้อนเดือนเมษายน ส่วนเจ้าของบ้านนำอาหารใส่กระทงพร้อมข้าวสงกรานต์มาบวงสรวงท้าวมหาสงกรานต์ที่บ้านสงกรานต์ การบวงสรวงทำกัน 3 วัน ตั้งแต่ 13-15 เมษายน ในช่วงนี้เป็นกิจกรรมทางศาสนา หลังจากนั้นไปราว 7 วัน จะเป็นกิจกรรมรื่นเริงแห่งสงกรานต์ เริ่มจากการจัดประกวดนางสงกรานต์ จัดกันที่ว่าการอำเภอพระประแดง แล้วหยุดพัก 1 วัน เพื่อเตรียมขบวนแห่งสงกรานต์ คิ่่นนี้จะมีการเล่นส่บ้ำมอญตามบ่อด่าง ๆ รุ่งขึ้นจะมีการสาดน้ำ ปล่อยนกปล่อยปลา สรงน้ำพระ ส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาเล่น ในตอนบ่ายด่าบลด่าง ๆ จัดขบวนแห่ ประกอบด้วยกลองยาว สาวหนุ่มถือขวดใส่ปลา ถือกรรบก ตามด้วยรถแห่สาวงามด่าบลละ 1 ขบวน ก่อนถึงท้ายขบวนเป็นรอนางสงกรานต์นั่งบนรูปสัตัวประจำปีสงกรานต์ ขบวนเริ่มจากหน้าโรงเรียนอำนวยวิทย์แห่ไปตามถนนผ่านตลาดพระประแดง มีปลายทางที่วัดโปรดเกศเชษฐาราม เพื่อปล่อยนกปล่อยปลากันที่นี่เป็นอันเสร็จพิธี

2. ประเพณีแห่หงส์-ธงตะขาบ เป็นงานประจำปีท้องถิ่นอำเภอพระประแดง ที่ด่าบลตลาดด่าบลบางฟ่ง ด่าบลทรงคะนอง ด่าบลบางหญ้าแพรก ถ้าวัดโคเป็นวัดมอญ ต้องมีเสาธงสูงไว้ที่ข้างพระอุโบสถหรือใกล้พระเจดีย์

เสาหงส์มีลักษณะเหมือนธงชาติ แต่ขนาดใหญ่กว่า บนยอดเสามีหงส์แกะสลักติดไว้ ตัวหนึ่งเป็นไม้แกะสลักหรือโลหะ ประเพณีแห่หงส์ธงตะขาบทำเมื่อใกล้ถึงวันสงกรานต์ ชาวบ้านช่วยกันทำธงตะขาบ ตกแต่งธงให้สวยงามด้วยผ้าสีสวยสด สำหรับไปถวายวัดเพื่อติดตั้งบนเสาหงส์ ตัวธงตะขาบทำเป็นรูปตัวตะขาบขนาดยักษ์ เย็บด้วยผ้าพื้นสีแดง กว้างราว 1 เมตร ระยะเวลายาวให้ใช้ความสูงของเสาหงส์ของแต่ละวัดเป็นหลัก เมื่อแขวนแล้วธงไม้หย่อนติดพื้นดิน เวลาลมพัดธงจะพริ้วพองงาม ตัวผืนธงแบ่งเป็น 9 ช่วง ส่วนหัวและส่วนหางของธงแต่เดิมทำด้วยไม้ไผ่สานแล้วหุ้มด้วยผ้าแดง ปัจจุบันทำด้วยไม้อัด ส่วนปลายของไม้ที่คั่นทุกช่วงทำเป็นธงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ราว 40 ผืน ติดไว้ที่ส่วนขาของตะขาบ ส่วนลำตัวตะขาบเจาะผ้าเป็นช่อง ๆ ช่วงละ 5 ช่องให้ลมผ่านช่วยในการพริ้วเวลาลมพัด

วันแห่หงส์-ธงตะขาบของพระประแดงจัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายน ซึ่งเป็นวันก่อนวันสงกรานต์ ที่นี้จัดช้ากว่าจังหวัดอื่นราว 7 วัน ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ไปทำบุญที่อื่นกันก่อน

บริเวณที่จัดตั้งขบวนแห่งสังฆะชาบอยู่ที่ในโรงเรียนอานววิทย และบนถนนหน้าบ้านพัก นายอำเภอพระประแดง ธงตะขาบทุกวัด มารวมกันที่นี่เพื่อทำพิธีเปิดงาน

นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี เป็นประธานสมาคมชาวไทยรามัญ เป็นประธานในพิธีเปิดงาน ทุกปีที่ผ่านมา มีการแสดงรำตำนานหงสาวดีและอื่น ๆ จากนั้นเริ่มขบวนแห่เริ่มจากบริเวณพิธีแห่ไปตามถนนในตลาดพระประแดง ในขบวนประกอบด้วยรถบุปผชาติของแต่ละวัด มีสาวงามถือหงส์นั่งบนรถ บางส่วนเดินถือขวดโหลใส่ปลา ถือกรรณกเพื่อนำไปปล่อยสระเคาะห้เคราะห์ ส่วนธงตะขาบแต่ละผืนของแต่ละวัดนั้นมีความยาวจึงต้องจัดคนมาช่วยกันแบกจับหามจับถือชายธงถือว่าได้บุญกุศลเป็นขบวนยาว นำหน้าด้วยขบวนกลองยาว หรืออื่น ๆ ตามถนัดของแต่ละวัด โดยตำบลต่าง ๆ ช่วยกันหารถ หาสาวงามชายหนุ่มมาร่วมขบวนแห่ แต่ละคนแต่งกายอย่างสวยงาม หญิงนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อแขนกระบอกสามส่วนล้วนมีสีสวยสดเกล้ามวยแซมด้วยดอกไม้ หน้าตาผ่องใสด้วยบุญกุศล ด้วยสีตรงตามวันที่แห่ ชายหนุ่มปะแป้งแต้มหน้าเป็นจุด ๆ สวมเสื้อคอกลมกว้างสีฉูดฉาด เตละคา พาดสองไหล่ ด้วยผ้าผืนยาวจับเป็นริ้ว นุ่งผ้าลอยชายคาดเข็มขัดเงินหรือเข็มขัดนาค หรือเข็มขัดทอง สวมสร้อยคอทองบ่งบอกฐานะ เป็นโอกาสที่ชายหนุ่มหญิงสาวจะได้ทำบุญร่วมกัน และพอถึงวันสงกรานต์จะได้มาพบปะกันอีก

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนประเพณีนี้ มีโทรทัศน์และนักข่าวมาทำข่าวมากมาย เมื่อแห่ไปรอบตลาดพระประแดงแล้วจะแยกย้ายกันแห่เข้าวัดของตนเอง ซึ่งมีพระสงฆ์นั่งรอในศาลาที่สร้างเตรียมไว้รับประเคนถวายธงตะขาบ ชาวบ้านที่ร่วมขบวนแห่มาร่วมกันประคองธงตะขาบ ผูกด้วยสายลัญจณ์ประเคนให้พระรับผูกด้วยนั้น เมื่ออาราธนาศีลเป็นภาษามอญ พระภิกษุสวดมนต์ให้พรเป็นภาษามอญเช่นกัน จบแล้วให้สามลา ชักธงคืนธงตะขาบขึ้นสู่ยอดเสา พระสงฆ์สวดชัยัน โศกณะชักธงขึ้นสู่ยอดเสา ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาสนุกผู้คนต่างเอาใจช่วยชิงธงสู่ยอดเสาบางครั้งชิงไม่ขึ้นต้องช่วยกันหาวิธีดึงขึ้นให้ได้ และผูกธงตะขาบไว้ให้อยู่ยอดเสาตลอดทั้งปี ลงท้ายด้วยการลงประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ผู้มาร่วมงาน ถวายผ้าไตรแก่พระภิกษุสงฆ์ ให้พระภิกษุครองผ้าที่ถวายใหม่ และสรงน้ำพระสงฆ์อาวรุโส รับศีลขอพรเนื่องในวันสงกรานต์เป็นอันเสร็จพิธี

3. ประเพณีแข่งเรือหน้าเมืองพระประแดง ถือเอาวันแรม 14 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีเป็นวันแข่งเรือ ซึ่งเป็นงานประเพณีที่ต่อเนื่องมาจากการรับบัวของอำเภอบางพลี ประวัติความเป็นมา การแข่งเรือ สืบเนื่องมาจากสมัยก่อนอำเภอพระประแดง มีการคมนาคมทางน้ำได้ทางเดียว เรือพายจึงมีใช้กันทุกครัวเรือน เมื่อเสร็จจากงานบุญจึงถือ โอกาส พายเรือร้องรำทำเพลงสนุกสนานไปตามลำน้ำ เป็นเหตุให้เกิดความคิดที่จะแข่งเรือขึ้นในเวลาต่อมา

สถานที่สำคัญในอำเภอพระประแดง

1. วัดโปรดกษेत्रฐาราม อยู่ที่ ตำบลทรงคนอง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี เป็นวัดพุทธไทยเพียงวัดเดียว ในย่านพระประแดง ส่วนวัดอื่นมักเป็นวัดพุทธรามัญ

พระยาเพชรพิชัย สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เด่น คือ พระอุโบสถ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องมอญเก่าไม่มีข้อฟ้าใบระกา หน้าบันมีศิลปะปูนปั้นลายเครือเถาประดับเครื่องลายคราม ภายในมีพระประธานหล่อด้วยโลหะ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระวิหารมีลักษณะเช่นเดียวกับพระอุโบสถ ภายในมีพุทธไสยาสน์พระพักตร์งามมาก เหนือหน้าค่างมีภาพปริศนาธรรมเป็นศิลปะตะวันตกหาดูได้ยาก นอกจากนี้ยังมีพระมณฑปหลังคามุงด้วยกระเบื้องรายรอบเก๋งจีน ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ มีพระปรารภที่มุมทั้ง 4 ภายในมณฑปมีพระพุทธรูปและรอยพระพุทธรูปบาทจำลองประดับมุม

2. วัดโพชนัดพลเสถียรราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลบางฝั้ว ริมคลองลัดหลวง เป็นพระอารามหลวงชั้นโท กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพย์ ทรงสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ในขณะที่เป็นแม่กองสร้างนครเขื่อนขันธ์ และป้อมเพชรหึงส์ มีพระอุโบสถและพระวิหารทั้งดงาม ในพระอุโบสถมีพระประธานปูนปั้นปิดทอง ปางมารวิชัยอยู่บนยอดบุษบกยอดปราสาทจตุรมุข

3. วัดทรงธรรมวรวิหาร ตั้งอยู่ตำบลตลาด เป็นวัดเก่าแก่ในพุทธศาสนารามัญนิกาย สมัยอยุธยาตอนปลาย และได้รับการปฏิสังขรณ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงชั้นโท มีพระเจดีย์องค์ใหญ่ ศิลปะแบบรามัญ พระวิหารก่ออิฐถือปูน มีข้อฟ้าใบระกาทำด้วยไม้สัก ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปบาทจำลอง พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยปางมารวิชัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ เชิญมาไว้

4. ป้อมแสงไฟฟ้า ตั้งอยู่ตำบลตลาด ยังมีสภาพสมบูรณ์อยู่บางส่วน เป็นป้อมปราการแห่งหนึ่งของฐานทัพเมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นเสมือนหนึ่งฐานทัพ ด้านปากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเมืองที่มีป้อมปราการหลายแห่ง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) มีพระราชดำริที่จะใช้ป้องกันพระราชอาณาจักร ปัจจุบันเทศบาลเมืองพระประแดงได้ทำการบูรณะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน โดยบริเวณข้างบนของป้อมได้จัดป็นใหญ่โบราณหลายกระบอกตั้งไว้ให้ชมรอบ ๆ บริเวณจัดปลูกต้นไม้ร่มรื่น

5. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง อยู่ที่ตำบลตลาด สร้างเมื่อ พ.ศ. 2356 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ซึ่งได้สนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในสมัยเมื่ออำเภอนี้มีฐานะเป็น เมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของชาวเมืองเคารพนับถือมาก ปัจจุบันมีตลาดสดมาอยู่ในบริเวณศาลหลักเมือง พระประแดง ศาลนี้มีผู้ดูแลเป็นชาวจีน บรรยายภาศในศาลจึงเป็นแบบจีน ไม่มีความเป็นมอญ

เหลืออยู่เลย จะเห็นแต่เพียงรูปบูชาเป็นรูปพระพินนศ การใช้รูปบูชาเป็นพระพินนศนี้คงจะให้สอดคล้องกับนามของพระยาแจ้งที่แปลว่าช้าง ซึ่งเป็นผู้ครองเมืองในสมัยเมื่อเริ่มสร้างในสมัยนั้น

6. ศาลพระเสื้อเมือง เป็นศาลเล็ก ๆ สร้างในสมัยใดไม่ปรากฏ อยู่ที่ตำบลตลาด สร้างขึ้นพร้อมกับเมืองพระประแดง ชาวบ้านนับถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เคารพบูชากันมาก ภายในศาลมีพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ แต่เดิมศาลนี้อยู่ภายในบริเวณกองทหารเรือที่ 3 (บริเวณป้อมแผลงไฟฟ้า) เป็นที่กระทำพิธีสาบานตนของทหารเรือในกองนี้ด้วยเมื่อเรือป้อมปราการออกแล้ว ศาลนี้อยู่ในสภาพที่ชำรุดมาก ประชาชนจึงได้ร่วมกันสร้างใหม่ โดยกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ

7. สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางกระเจ้า อำเภอพระประแดง มีพื้นที่ประมาณ 148 ไร่ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสวนกลางมหานครที่รัฐบาลมอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ดูแลรับผิดชอบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 อันสืบเนื่องมาจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2520 ที่ต้องการอนุรักษ์พื้นที่บริเวณบางกระเจ้า ทั้ง 6 ตำบล ไว้ให้เป็นพื้นที่สีเขียวตลอดไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ สวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติแห่งนี้ว่า ศรีนครเขื่อนขันธ์ สวนแห่งนี้ตั้งอยู่ท่ามกลางความเจริญระหว่างจังหวัดสมุทรปราการกับกรุงเทพมหานคร และเป็นสวนที่อยู่ท่ามกลางพื้นที่สีเขียว จึงถูกออกแบบเพื่อให้กลมกลืนกับสภาพสวนเดิมมากที่สุด สวนแห่งนี้แบ่งการก่อสร้างออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 มีอาณาเขตบริเวณ 76 ไร่ ประกอบด้วยกลุ่มอาคารทรงไทยภาคกลาง พื้นที่เกษตรสาธิต มีสวนมะพร้าว สวนหมาก และพันธุ์ไม้ซึ่งปลูกเป็นกลุ่ม ๆ ให้ศึกษา ซึ่งยังคงสภาพของร่องสวนไม้ผลแบบดั้งเดิมไว้ สนามเด็กเล่น อาคารเรือนเพาะชำ ศาลาริมน้ำ สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ ระยะที่ 2 ประกอบด้วย หอชมวิวเพื่อชมทัศนียภาพโดยรอบ ศูนย์ woodland เป็นจุดชมไม้ยืนต้น ศูนย์ grassland เป็นจุดชมหญ้าชนิดต่าง ๆ และ shrubland เป็นจุดชมพุ่มไม้ ถานสวนหึ่งห้อย ซึ่งมีการปลูกต้นไม้ไว้เป็นจำนวนมาก

8. สวนเกษตร บางพื้นที่ของตำบลบางกระเจ้า บางกอแก้ว บางขอบ บางน้ำผึ้ง และตำบลบางกระสอบ ประชากรยังคงประกอบอาชีพทำสวน ไม่เปลี่ยนแปลงเพราะมีใจรักผูกพันกับธรรมชาติ และมีใจรักการเพาะปลูก แม้บางครั้งจะมีปัญหาจากน้ำเน่าเสียจากโรงงาน หรือปัญหาน้ำเค็มท่วมถึง แต่ชาวสวนก็พยายามแก้ปัญหา โดยร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เพื่ออนุรักษ์อาชีพทำสวนไว้ สวนเกษตรที่ทำได้ ได้แก่ สวนผลไม้ และไม้ประดับ อาทิ มะม่วง แคนตาลูป ปาล์มประดับ และหมากผู้หมากเมีย

การอนุรักษ์ท้องถิ่น

อำเภอพระประแดงเป็นอำเภอที่มีความเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ประกอบด้วยสถานที่สำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

มากมาย ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ มรดกไทยในระดับท้องถิ่น คำว่า “มรดกไทย” นั้นมีความหมายกว้างขวางมาก ครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ผลงานด้านศิลปกรรม ภาษา วรรณคดี คนตรี นาฏศิลป์ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา ซึ่งหล่อหลอมคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย นอกจากนี้ยังรวมถึง ธรรมชาติแวดล้อม วนอุทยาน ป่าสงวนสัตว์ พืช ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นแผ่นดินเหล่านี้ล้วนเป็น “มรดกไทย” ในความหมายกว้างที่คนไทยต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ให้คงอยู่บนแผ่นดินไทยตลอดไป

ในประเทศไทยมีกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุม ดูแลรักษา โบราณวัตถุ โบราณสถาน อันเป็นสมบัติและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ ในท้องถิ่นก็เช่นเดียวกันมีหน่วยงานต่าง ๆ คอยควบคุมดูแลรักษา โบราณวัตถุ เพื่อให้การอนุรักษ์ โบราณวัตถุสถานเป็นไปด้วยความถูกต้อง ทั้งทางด้านศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี รวมทั้งให้มีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม จึงได้มีการนิยามเกี่ยวกับการอนุรักษ์ไว้ดังนี้

ความหมายของการอนุรักษ์ กรมศิลปากร (2516, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึงการดูแลรักษาเพื่อให้ทรงคุณค่าไว้ และให้หมายความรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย

จากนิยามการอนุรักษ์ดังกล่าวมาแล้วนั้น มีแนวทางที่สนับสนุนการดำเนินการอนุรักษ์ท้องถิ่น โบราณวัตถุสถานได้หลายแนวทางด้วยกัน โดยอาจจะกล่าวได้ว่าทุกแนวจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นทุกคนจึงจะสำเร็จได้ โดยมีแนวทางการอนุรักษ์ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงแนวทางในการอนุรักษ์ว่าในท้องถิ่นต่าง ๆ ทุกท้องถิ่นของประเทศไทย รวมถึงในอำเภอพระประแดง มีโบราณวัตถุสถาน กระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไป เพื่อให้โบราณวัตถุสถานเหล่านี้ได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีและทั่วถึงจึงควรจะรณรงค์ให้ประชาชนและองค์กรทั้งมวลในท้องถิ่นเร่งรัดการอนุรักษ์ โบราณวัตถุสถาน ตลอดจนศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการคุ้มครองรักษา โบราณวัตถุสถาน ตลอดจนศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม โดยมีแนวทางที่สำคัญในการดำเนินการดังนี้

1. การรักษาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น

1.1 ดูแลและตรวจสอบแหล่งโบราณคดีและ โบราณวัตถุสถานที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ในท้องถิ่น มิให้ถูกบุกรุก ทำลายเสียหาย เสื่อมโทรม ด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสมโดยประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในท้องถิ่น อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นประจำจังหวัด สำนักงาน โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ เป็นต้น

1.2 ดำรงเก็บ และรวบรวมข้อมูลของที่ตั้งแหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ และ โบราณสถาน รวมทั้งรายงานสภาพแวดล้อมโดยรอบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่งไปยังหน่วยอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นประจำจังหวัด หรือศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด หรือสำนักงาน โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด หรือสำนักงานการ จังหวัด หรือสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ

1.3 ประสานงานกับพระสงฆ์ที่อยู่ในท้องถิ่น ในการช่วยสอดส่องดูแล สงวน และ รักษาแหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ และ โบราณสถาน โดยให้หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ท้องถิ่นประจำจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำที่ถูกต้องในการดำเนินงานที่ เหมาะสม ในการอนุรักษ์แหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และแหล่งสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมให้คงความมีระเบียบเรียบร้อย และรักษาสภาพที่มีอยู่เดิมไว้ เช่น ควรมีการกันเขต พุทธาวาสและสังฆาวาสให้มีระยะห่างที่เหมาะสม ไม่มีการรื้อ โบราณสถานเพื่อสร้างอาคารหลังใหม่ แทน และการสร้างอาคารใหม่ไม่ควรให้ประชิดกับอาคาร โบราณสถานเดิมที่มีอยู่ เป็นต้น

2. การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน

2.1 สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์แหล่ง โบราณคดี และ โบราณวัตถุ สถานในแต่ละ ท้องถิ่นอย่างถูกวิธี เป็นระบบ และเหมาะสม ตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในหลักการการอนุรักษ์ โบราณวัตถุสถาน

2.2 สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น โดยมีส่วนช่วยป้องกัน ดูแล และรักษา แหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ และ โบราณสถานอย่างใกล้ชิด

3. การพัฒนาการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน

3.1 การอนุรักษ์แหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ และ โบราณสถานจะเป็นงานส่วนหนึ่ง ของการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันร่วมใจกัน ประสานประโยชน์ เพื่อท้องถิ่นและประเทศชาติ

3.2 จัดให้มีการประสานประโยชน์ในการอนุรักษ์แหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนา เศรษฐกิจมีการวางแผนอนุรักษ์แหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมพร้อมกันไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยหน่วยงาน กลางที่ทำหน้าที่หลักอันนี้ คือ หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นประจำจังหวัด

3.3 พิจารณาโครงการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นและก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่ง โบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในการนี้ที่โครงการนั้นเป็นโครงการเร่งด่วน

หรือมิได้มีการวางแผนทางด้านการอนุรักษ์ไว้ก่อนที่จะดำเนินการ ในกรณีนี้ควรแจ้งให้หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นประจำจังหวัดทราบ เพื่อหน่วยงานดังกล่าว จะได้รายงานให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติทราบโดยด่วนต่อไป หรือหาวิธีทางที่จะชดเชยโครงการนั้นไว้ก่อน

4. การเผยแพร่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น

4.1 ดำเนินการให้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่สถานที่ที่เก็บรวบรวม โบราณวัตถุ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เกี่ยวกับ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเปิดให้ประชาชนทั้งในท้องถิ่นและทั่วประเทศรวมทั้งต่างประเทศได้ชม

4.2 ดำเนินการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น รวมทั้งวิธีการที่ถูกต้องในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อให้ประชาชนเป็นกำลังที่สำคัญในการช่วยเหลือทางด้านการควบคุม ดูแล ดำรง ตรวจสอบและรักษามิให้มีการทำลายแหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่าการอนุรักษ์ท้องถิ่นนั้นเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนในท้องถิ่นร่วมกัน มิใช่เพียงหน้าที่ของคนใดคนหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิทยา แสงงาม (2541) ได้ทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การสอนมวย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาวะความต้องการของท้องถิ่น นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยมีส่วนที่จะต้องแก้ไขบางส่วน เช่น เนื้อหาและเวลาเรียน

พชนี พงษ์สุภา (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องงานใบตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยวิธีการปรับรายละเอียดของเนื้อหาในกลุ่มการทำงาน พื้นฐานอาชีพ และประเมินหลักสูตร โดยวิธีการของปยุตของค์ เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าผลการพัฒนาหลักสูตร ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีคุณภาพสูงหรือดีมาก หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เหมาะสมกับผู้เรียน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ องค์ประกอบของ

หลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องกันดี และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สมคิด เจริญหิรัญ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การทำเทียนเจล รวมทั้งเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาชีพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตร การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้ การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และการปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพปานกลาง หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เหมาะสมกับผู้เรียน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้ องค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ผู้เรียนที่ร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร สถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียน การสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง โดยการเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 และข้อมูลทั่วไปของ โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชน ข้อมูลความสัมพันธ์ ระหว่างวัด โรงเรียนและชุมชน นำข้อมูลมาพัฒนา โครงร่างหลักสูตร ตรวจสอบร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญภายนอกชุมชน และภายในชุมชน ทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ผู้ปกครอง ให้การสนับสนุนการใช้ หลักสูตร โดยมีส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไขบางส่วน เช่น เนื้อหา และ การกำหนดการเรียนการสอน

ยุพิน บุญญานาม (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง จังหวัด ระยอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับผู้เรียนชั้นประถมปีที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นมาเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนา การเรียนการสอนได้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการทดลอง ใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ผู้เรียนส่วนใหญ่ ยังมีความพึงพอใจต่อ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีความรัก ความภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง

มณฑา วงศ์รัตน์ (2545) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ประเพณีท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักพัฒนาหลักสูตร Hilda Taba เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรคือ แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แผนการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน แบบวัดเจตคติ ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและเหมาะสมกับผู้เรียน ผลการทดลองใช้พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีเจตคติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

เทเลอร์ (Taylor, 1996, p. 2123-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบหลักสูตรวิทยาศาสตร์ระหว่างหลักสูตรนานาชาติในประเทศอังกฤษและแคว้นเวลส์กับหลักสูตรในรัฐออนตาริโอ ประเทศแคนาดา พบว่า ระบบการศึกษาในรัฐออนตาริโอมีการกระจายอำนาจทางการศึกษามากกว่าระบบการศึกษาในประเทศอังกฤษแคว้นเวลส์ เช่น การส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้เองได้ ในขณะที่หน่วยงานทางการศึกษาส่วนท้องถิ่นของประเทศอังกฤษ และแคว้นเวลส์ มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้เองมีน้อยมาก ดังนั้นควรผลักดันให้มีการจัดการศึกษาที่มีการเน้นการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น เช่น การทำโปรแกรมวิทยาศาสตร์ในรัฐออนตาริโอมาใช้สอน และให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้น

บูลเลอร์ (Buller, 1996, p. 4254-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การออกแบบกราฟฟิคที่มีประสิทธิภาพ พบว่าควรรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟฟิคที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟฟิคและนักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบทั่วกันทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุน ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย

วิเวียน (Vivian, 1996, p. 3160-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่อง การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ พบว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิมเมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นที่มีลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ด้านเนื้อหา ด้านทักษะ โดยรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ และด้านความเข้าใจ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยทราบปัญหาต่าง ๆ ในการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่น และได้นำมาเป็นแนวทางในการทำวิจัยกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรง